

Promoure la interculturalitat en els centres educatius: eines per a assessors LIC i altres professionals de l'educació (TIS, TS, ES)

Aquest llibre està publicat amb una llicència Creative Commons Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0.

No es permet l'ús comercial de l'obra original ni la generació d'obres derivades.

La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

© **Generalitat de Catalunya**
Departament d'Educació

Elaboració: Subdirecció General de Suport
i Atenció a la Comunitat Educativa

Edició: Gabinet Tècnic

1a edició: febrer de 2022

Índex

Introducció	5
Àmbit 1. Interculturalitat en l'àmbit educatiu	6
Conceptes	6
Aprenentatges	8
Recursos formatius	10
• 1-2-4 Intercultural	12
• Preguntes per al meu claustre	13
• Pensem en clau intercultural	14
• Covid-19 i interculturalitat	16
Àmbit 2. Aprofundiment en la conceptualització de la interculturalitat	17
Conceptes	17
Aprenentatges	21
Recursos formatius	25
• Preguntes per al meu claustre	27
• Anàlisi d'imatges 1	28
• Anàlisi d'imatges 2	31
• Anàlisi d'imatges 3	34
Àmbit 3. Implicació de les famílies	37
Conceptes	37
Aprenentatges	41
Recursos formatius	43
• Preguntes per al meu claustre	45
• El semàfor	46
• Mediació intercultural	47
• El perill d'una sola història	50
Àmbit 4. Èxit educatiu i interculturalitat	51
Conceptes	51
Aprenentatges	56
Recursos formatius	60
• Preguntes per al meu claustre	61
• Espais de relació en xarxa	62
• Miracle o planificació	64
• L'arbre comunitari	65

Àmbit 5. Identitats i múltiples pertinences	66
Conceptes.....	66
Aprenentatges.....	68
Recursos formatius.....	71
• Preguntes per al meu claustre.....	73
• La meva identitat, un superpoder.....	74
• Cartografia identitària.....	75
• Món de colors.....	77
Glossari	78

Introducció

Durant el curs 2018-2019 el Departament d'Educació (Subdirecció General de Suport i Atenció a la Comunitat Educativa), amb la col·laboració de l'Equip de Recerca en Diversitat i Inclusió en Societats Complexes (ERDISC) de la Universitat Autònoma de Barcelona, va elaborar *Dispositius formatius en interculturalitat* per a assessors en llengua i cohesió social (LIC). Per part de la Universitat Autònoma de Barcelona, la coordinació general i seguiment va ser responsabilitat d'Edgar Iglesias Vidal i Josep Guardiola Salinas. De l'execució tècnica i de continguts se'n va encarregar Josué Molina Neira. Aquests documents pretenien oferir als assessors LIC un marc conceptual que donés resposta, des d'una perspectiva intercultural, als reptes educatius actuals.

Una de les necessitats detectades per part dels assessors LIC va ser la de poder traslladar aquest marc conceptual als centres educatius en clau de pràctica docent. Per donar resposta a aquesta necessitat, durant el curs 2019-2020 es va crear un grup de treball integrat per tècnics i tècniques del Departament d'Educació, assessors i assessores LIC i un equip de coordinació de la Universitat de Girona (Edgar Iglesias Vidal) i de la Universitat Autònoma de Barcelona (Josep Guardiola Salinas), que també va comptar amb la col·laboració professional de Kira Bermúdez. Fruit d'aquest grup de treball sorgeix el document ***La interculturalitat en els centres educatius: conceptes, aprenentatges i recursos***, que recull totes les aportacions del grup de treball i té com a objectiu aprofundir en les qüestions elementals de l'educació intercultural als centres educatius. En la redacció hi ha col·laborat Anna Armengou Balaguer.

En forma de material complementari, aquest document pretén, per una banda, ser una síntesi del document ***La interculturalitat en els centres educatius: conceptes, aprenentatges i recursos***, per facilitar-ne l'aplicació als centres educatius i, per l'altra, oferir un seguit de dinàmiques i activitats de caràcter pràctic que busquen afavorir la transferència dels aprenentatges teòrics a dinàmiques i activitats de caire didàctic. Les dinàmiques estan pensades tant per a assessores i assessors LIC com per a qualsevol docent que vulgui treballar la dimensió intercultural a l'aula.

Aquest document segueix la mateixa estructura que el document marc del grup de treball. Està estructurat en cinc àmbits diferenciats però tots connectats conceptualment de manera transversal:

1. Interculturalitat en l'àmbit educatiu
2. Aprofundiment en la conceptualització de la interculturalitat
3. Implicació de les famílies
4. Èxit educatiu i interculturalitat
5. Identitats i múltiples pertinences

Dins de cada àmbit hi ha tres seccions:

- **Conceptes:** recull de conceptes teòrics clau per emmarcar l'acció i la reflexió educativa en la interculturalitat.
- **Aprenentatges:** recull dels debats i reflexions que s'han compartit en el grup de treball sobre temes clau de l'acció educativa vinculats al marc conceptual de la perspectiva intercultural. Es concreten en les reflexions conjuntes que es presenten i en els exercicis aportats pels LIC.
- **Recursos formatius:** recull de materials pràctics elaborats per iniciar o aprofundir en el treball intercultural en l'àmbit educatiu. Inclou elements per a l'enriquiment i contrast en els processos de treball compartit als centres educatius (professorat, alumnat, famílies i xarxa d'entitats educatives i comunitàries), per exemple dinàmiques, bones pràctiques, lectures i recursos audiovisuals. Les dinàmiques proposades tenen com a objectiu treballar d'una manera pràctica tots els conceptes plantejats en cada àmbit i esdevenir uns recursos útils per als assessors LIC.

Àmbit 1. Interculturalitat en l'àmbit educatiu

En aquest àmbit presentem els tres conceptes clau d'interculturalitat i les dimensions educatives significatives a l'hora d'incorporar la visió d'interculturalitat dins els centres educatius.

Conceptes

Els principis de la interculturalitat aplicada a l'àmbit educatiu

Potenciar un enfocament intercultural en l'àmbit educatiu significa:

- Promoure la **interacció positiva**, el coneixement mutu i el diàleg. Posem l'èmfasi en els aspectes comuns entre els mateixos alumnes i entre aquests alumnes i els professors, la participació diversa i l'enfortiment dels vincles de relació i pertinença.
- Posar en valor el **reconeixement de les diversitats entre alumnes** en el context de la comunitat educativa (direcció, docents, famílies, altres agents educatius i teixit associatiu).
- Treballar sobre la base d'**equitat, igualtat de drets i justícia social**, tenint en compte els deures i oportunitats i la no-discriminació.

Els tres principis de la interculturalitat¹

Igualtat, equitat i justícia social

Per garantir l'equitat, la igualtat de drets i la no-discriminació dels i les alumnes amb orígens culturals diversos, cal tenir en consideració els **aspectes** següents:

- Establir un marc d'igualtat de drets i oportunitats que tingui en compte els deures i les responsabilitats.
- Identificar i corregir possibles tendències a l'assimilació i actituds que comportin homogeneïtzació i/o segregació.
- Identificar i corregir possibles tendències a actituds basades en el paternalisme o l'infantilisme.
- Incloure la mirada intercultural i la interseccionalitat, des d'una perspectiva de complexitat.
- Utilitzar sempre un llenguatge inclusiu que defugui qualsevol referència estigmatitzant, desqualificació, estereotip o prejudici.

1. <https://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/ca>

Coneixement i reconeixement de la diversitat

Per incorporar, desenvolupar i fomentar el coneixement, reconeixement i visibilitat entre l'alumnat d'orígens diversos, cal **tenir en compte**:

- Una mirada crítica envers la pròpia cultura, així com envers les formes hegemòniques d'organització social.
- Els condicionaments històrics que determinen la desigualtat en les relacions entre persones d'orígens culturals diversos: colonialisme, esclavisme, migració, assetjament i estigmatització.
- La promoció d'un model d'interculturalitat crítica que provoqui una transformació de les relacions entre alumnes d'orígens diversos. Cal qüestionar models de gestió de la diversitat a l'escola i la comunitat basats en l'assimilació o la multiculturalitat.
- La prevalença del respecte actiu davant la tolerància passiva i reconèixer el valor i riquesa de la diversitat.
- La relació de la mirada intercultural amb les perspectives per la igualtat social i per la igualtat de gènere, d'identitat i/o orientació sexual.

Interacció positiva

Per incorporar, desenvolupar i fomentar la interacció positiva i el diàleg intercultural, de manera que s'estableixin relacions actives i de col·laboració, considerem d'utilitat els **aspectes** següents:

- Emfatitzar el que és comú i compartit entre les diferents identifications culturals de l'alumnat.
- Qüestionar i superar l'etnocentrisme, com a pràctica que pretén establir allò que és vàlid per a tothom (universalisme) o la millora de les persones culturalment diverses.
- Crear espais de coneixement mutu i de reflexió crítica sobre la discriminació, el racisme, les desigualtats i els prejudicis i estereotips relacionats amb l'origen cultural. Fonamentar aquests espais en la pròpia experiència.
- Gestionar els conflictes de forma constructiva, creativa i compartida basant-se en el diàleg, l'autogestió i la col·laboració.
- Fonamentar la creació de projectes i activitats i la presa de decisions en el treball en xarxa, la col·laboració, les aliances i la mediació.

En relació amb el principi de la **interacció positiva**, identifiquem dues dimensions d'especial rellevància en l'àmbit educatiu:

Participació diversa

Per incorporar i desenvolupar formes de participació diversa culturalment, identifiquem els **mecanismes i recursos** següents:

- Fomentar la màxima participació de l'alumnat d'orígens i trajectòries culturals diverses en totes les fases dels processos educatius i en les activitats educatives (disseny i planificació, implementació i avaluació).
- Incorporar una actitud proactiva, centrada en la persona.
- Respectar les diferents formes de participació individual, grupal, col·lectiva o comunitària.
- Flexibilitzar l'ús d'espais de participació privats i espais de participació comuns i compartits.
- Col·laborar i dissenyar projectes compartits amb les entitats i xarxes de persones d'orígens culturals diversos.

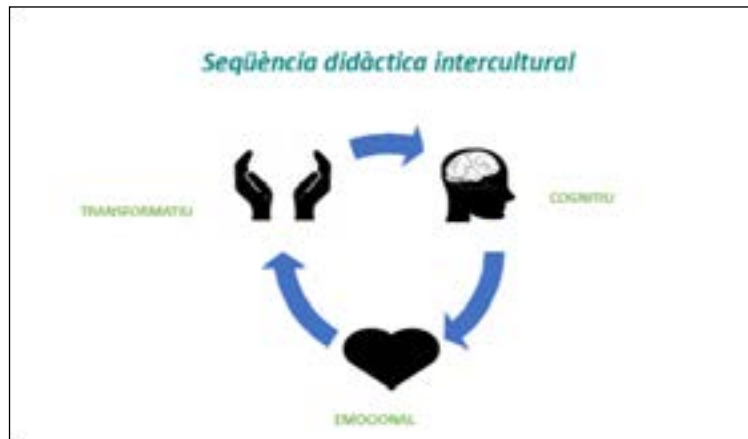
Sentiment de pertinença

Per fomentar sentiments de pertinença i d'arrelament múltiples i compatibles entre els alumnes i les seves famílies, als centres educatius i a la comunitat, identifiquem les **mesures** següents:

- Evitar activitats individualistes, desconnectades del projecte educatiu del centre o d'altres espais.
- Establir processos educatius a mitjà i llarg termini.

- Relacionar qualsevol activitat amb la resta d'activitats i projectes que es facin al centre educatiu, al barri o al municipi.
- Reconèixer la complexitat de les identitats i els sentiments de pertinença múltiples, així com la convivència d'identitats compartides i comunes amb els lligams emocionals i de relació amb grups propis i singulars.

Pedagogia intercultural

Infografia seqüència didàctica intercultural. Font: Johann Heinrich Pestalozzi (1827) Suïssa

Una possible **seqüència pedagògica des d'una perspectiva intercultural** la trobem en l'herència del pedagog del segle XVIII J. Pestalozzi, que va definir una visió orgànica de l'educació. Aquest reformista de la pedagogia del moment afirmava que l'educació es posa en pràctica en tres nivells: des del cap, el cor i les mans. Dins el nostre propòsit intercultural, ens pot orientar la seqüència següent:

- **El cap:** la interculturalitat vol dir posar en pràctica aspectes cognitius (dels adults i de l'alumnat) i crear noves estructures de coneixement i dissonàncies respecte d'allò que ja sabíem. Qüestionem el nostre saber amb una mirada crítica, introspectiva, que ens porta a estar oberts a nous aprenentatges i influències.
- **El cor:** necessitem un clima positiu en el grup a partir de crear vincles afectius (entre alumnes i també entre ells i els docents) que ens permetin sostenir els canvis (els docents també formen part de la diversitat). Els vincles i condicions positives per a l'aprenentatge creen la confiança que permet i promou el qüestionament.
- **Les mans:** la transformació de la persona, el centre educatiu i l'entorn es produeix a través d'actituds i accions educatives concretes. L'educació intercultural provoca canvis tangibles dins l'escola, en la convivència, en els resultats acadèmics, en el barri, en les conductes, etc.

A l'hora de fer aquesta anàlisi, tenim en compte que el nivell de necessitats és el que fonamenta els altres dos. Es tracta també d'una metodologia molt útil en el planejament d'espais de negociació davant d'un fet conflictiu.

Aprenentatges

A partir dels debats i reflexions sobre els temes essencials sobre l'acció educativa en clau de perspectiva intercultural, identifiquem un seguit d'aprenentatges clau relacionats amb el contingut del marc conceptual exposat el capítol anterior:

Igualtat, equitat i justícia social

- **Prenguem consciència de les barreres que dins el procés educatiu limiten l'exercici d'una ciutadania plena**
Cal identificar en l'àmbit educatiu quines són aquestes barreres i prendre consciència que les accions encaminades a assolir la justícia social no comporten la desaparició d'aquestes limitacions. Per tant, és necessari treballar tenint en compte la seva existència.
- **Evitem naturalitzar l'existència de barreres en l'àmbit educatiu**
Cal impedir que es produeixi una acceptació implícita de l'existència de barreres, així com dels obstacles que impediran a tot l'alumnat desenvolupar-se educativament en la seva plenitud. Aquesta naturalització constitueix una barrera en la mirada intercultural respecte a la diversitat i pot provocar resistències inadequades.
- **Personalitzem les oportunitats d'aprenentatge**
La inclusió de la diversitat requereix flexibilitat i adaptació a la persona. Tots els recursos, com a eines per assolir la igualtat en les oportunitats d'aprenentatge, s'han de concebre a partir de tres elements que configuren itineraris personalitzats:
 - Tothom té necessitats educatives.
 - La singularitat: cadascú és diferent i únic.
 - Cada alumne o alumna té les seves potencialitats.
- **Promovem el benestar personal per mitjà de la participació**
Quan es garanteix l'accés, la presència i la participació de tot el conjunt de l'alumnat, cada membre d'aquest conjunt experimenta una millora en el seu benestar personal i expressa el seu agraïment.
- **Planifiquem amb previsió l'equitat educativa**
En termes interculturals, cal dissenyar prèviament la posada en pràctica de l'equitat educativa i sempre buscant la justícia social, tant des de l'accés i el procés educatiu com en l'avaluació o resultats.

Coneixement i reconeixement de la diversitat

- **Diversifiquem la metodologia pedagògica**
D'acord amb els principis descrits per Booth i Ainscow a *Index for inclusion*,² per garantir l'accés als recursos educatius i la participació s'ha de diversificar la pedagogia perquè tothom participi en les activitats. En cas de no preveure aquesta diversificació es donen situacions de desconeixement i inadequació a la diversitat en qualsevol activitat educativa.
- **Potenciem un sistema d'avaluació homogènia**
Cal evitar discordances entre els objectius i criteris d'avaluació establerts i l'avaluació dels propis aprenentatges, a fi de diversificar les activitats.
- **Avaluem l'eficàcia de la formació rebuda**
Els docents han de valorar i avaluar l'aplicabilitat de les activitats que aprenen a les formacions, per comptar amb criteris de valoració del compliment dels objectius de les formacions i de la seva eficàcia.
- **Fem introspecció envers les nostres actituds**
És necessari analitzar les actituds individuals i la incidència dels criteris personals i/o professionals que puguin condicionar la flexibilitat necessària en la mirada intercultural.

2. BOOTH, T.; AINSCOW, M. *Index for inclusion: developing learning and participation in schools*. Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education, 2011.

Principi de la interacció positiva / diàleg intercultural

- **Identifiquem els prejudicis existents en l'àmbit educatiu**
En l'àmbit educatiu, com en altres, tenim idees preconcebudes que impedeixen la comunicació i la relació. Quins són aquests prejudicis? Quin és el seu contingut?
- **Evitem la desconfiança entre l'alumnat i el professorat**
La barrera simbòlica que creen els prejudicis són una pèrdua d'oportunitats.
- **Posem èmfasi en els aspectes comuns entre l'alumnat**
Els adults marquen les relacions en funció de les diferències que perceben i que no sempre són reals. En canvi, l'alumnat actua i es relaciona a partir dels elements que tots tenen en comú.
- **Identifiquem estratègies que integren diversitat i cohesió grupal**
Quines eines es poden pensar en paral·lel pel respecte a la diferència i la diversitat, alhora que es construeixen oportunitats de relació i interacció amb interessos en comú?
- **Compartim entre tots els agents implicats en el procés educatiu**
Resulta necessari compartir significats, amb docents, amb alumnes, amb la direcció, amb la comunitat educativa en general i amb altres agents educatius i organitzacions educatives del territori.
- **Qüestionem la pròpia forma de treballar**
El professorat ha de qüestionar en positiu la manera de treballar, sabent que allò que fem pot ser millorable. L'enfocament intercultural impulsa a sortir de la zona de confort per afrontar els nous reptes que es proposen i sorgeixen.

Recursos formatius

Lectures

BESALÚ, X. (coord. Grup de Treball). *Propostes per avançar en l'educació intercultural*. Departament d'Ensenyament, Direcció General d'Atenció a la Família i Comunitat Educativa, 2018.
http://xtec.gencat.cat/web/.content/projectes/intercultural/documentacio/Propostes-per-avancar-en-leducacio-intercultural_GT-coordinat-per-en-X.-Besalu.pdf

BOOTH, T.; AINSCOW, M. *Index for inclusion: developing learning and participation in schools*. Bristol: Centre for Studies in Inclusive Education (CSIE), 2011.

BOOTH, T.; AINSCOW, M. *Guía para la educación inclusiva. Desarrollando el aprendizaje y la participación en los centros escolares*. Consorcio para la Educación Inclusiva, 2015.
www.oei.es/historico/publicaciones/guia_ed_inclusiva_2015.pdf

La interculturalitat en el sistema educatiu de Catalunya. Consell Escolar de Catalunya, 2018.
http://consellescolarc.cat/web/.content/consell_escolar/actuacions/4jornades/interculturalitat/documents/pdfs_documents/La-interculturalitat-en-el-sistema-educatiu-de-Catalunya.pdf

IGLESIAS, E.; GUARDIOLA, J.; MOLINA, J. *Quaderns de materials: dispositiu formatiu en interculturalitat per a tècnics LIC*. Departament d'Educació, Direcció General d'Atenció a la Família i Comunitat, 2018. Educativa.
http://xtec.gencat.cat/web/.content/projectes/intercultural/activitatsformatives/Ambit-I_Interculturalitat.pdf

Recursos audiovisuals

GIMÉNEZ, C. *La convivència intercultural* (entrevista). Programa Barcelona Interculturalitat, 2015.

<https://www.youtube.com/watch?v=QVEjZWvZvJg&list=PLyfTUAwaYxGXTeib5X5nAYZHVeQNA45At&index=9>

GIMÉNEZ, C. *La convivència intercultural* (conferència). Programa Barcelona Interculturalitat, 2015.

<https://www.youtube.com/watch?v=cag2UHHhFF4&list=PLyfTUAwaYxGXTeib5X5nAYZHVeQNA45At&index=10>

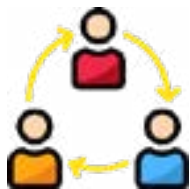
MAMMAR, F. *Joves d'una ciutat intercultural* (entrevista). Programa Barcelona Interculturalitat, 2014.

<https://www.youtube.com/watch?v=LQmEnpY9a84&list=PLyfTUAwaYxGXTeib5X5nAYZHVeQNA45At&index=3>

MAMMAR, F. *Joves d'una ciutat intercultural* (conferència). Programa Barcelona Interculturalitat, 2014.

<https://www.youtube.com/watch?v=5ykmLrrzqks&list=PLyfTUAwaYxGXTeib5X5nAYZHVeQNA45At&index=2>

1

1-2-4 Intercultural

Objectius:

- Compartir significats sobre l'educació intercultural.
- Explorar coneixements previs.
- Construir nous significats a partir de la reflexió pràctica.

Preparació:

1. L'assessor fa una pregunta a tot el grup: "Què és per a vosaltres l'educació intercultural?"
2. Es distribueixen els participants en grups de quatre.
3. Es reparteix a cada participant del grup un full per respondre a la pregunta.
4. Un cop resposta, dins del grup es fan dues parelles i en un altre full responen de manera consensuada.
5. Finalment els quatre components del grup, tenint en compte les diferents respostes que han anat donant, elaboren conjuntament una única resposta.

Conceptes clau:

- Coneixements previs.
 - Negociació de significats.
 - Construcció col·lectiva del coneixement.
 - Punt de partida.
-

2

Preguntes per al meu claustre

Objectius:

- Detectar les necessitats interculturals del centre educatiu.
- Conèixer el seu punt de partida.
- Compartir la percepció que tenen els mateixos professionals sobre el seu propi centre educatiu.
- Oferir eines i orientacions per fomentar l'educació intercultural al centre educatiu.

Preparació:

L'assessora o assessor LIC formula les preguntes següents al seu claustre:

- Quin creieu que és el punt de partida dels professionals del vostre centre educatiu en relació amb l'educació intercultural?
- Quines resistències es poden trobar al centre educatiu per treballar l'educació intercultural?
- Amb quines aliances comptem per poder desenvolupar l'educació intercultural al centre educatiu?
- Quines oportunitats penseu que us pot oferir fomentar l'educació intercultural al vostre centre educatiu?
- Quin aspecte concret creieu que s'hauria de prioritzar en el vostre centre educatiu?

Conceptes clau:

- Detecció de necessitats.
 - Avaluació inicial.
 - Interacció.
 - Participació.
-

3

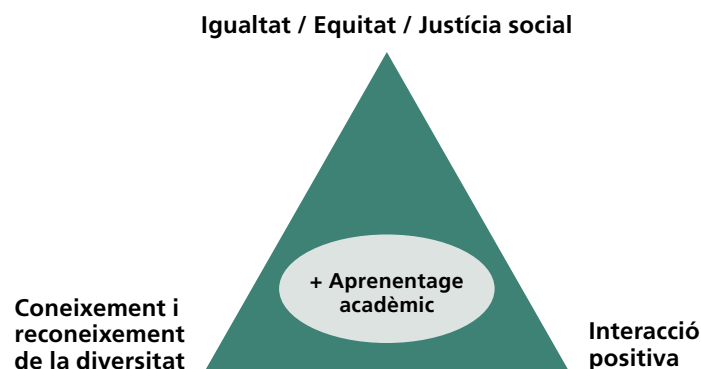
Pensem en clau intercultural

Objectius:

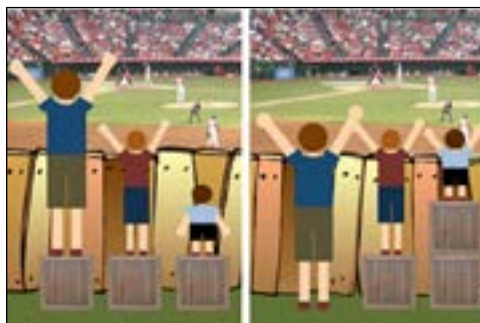
- Reflexionar sobre les diferències conceptuals existents entre igualtat, equitat i justícia social a partir de la visualització de les imatges.
- Establir una transferència de significats entre el que ens "explica" la imatge i l'àmbit educatiu.

Preparació:

1. Tenim tres imatges diferents. Cadascuna correspon a un dels tres principis de la interculturalitat. A la pissarra hem dibuixat un triangle gros, que representa la interculturalitat o la perspectiva intercultural. Cada eix del triangle correspondrà a un dels tres principis de la perspectiva intercultural i, per tant, a una de les imatges. Tot i que tenim el triangle dibuixat, no assenyalem els principis que corresponen a cada eix fins més endavant.
2. Proponem al grup de fer una pluja d'idees que donarà pas a un diàleg posterior, pensant en clau intercultural a partir d'unes imatges que anirem mostrant. Acostumem a començar per la imatge que correspon al principi de la igualtat (nens mirant un partit), després la imatge que correspon al principi de reconeixement de la diversitat (animals i docent) i finalment la imatge que correspon al principi d'interacció positiva/diàleg intercultural (dones amb nens). Per cada imatge que passem, fem una posada en comú d'idees a partir de les preguntes següents:
 - Què us ve al cap quan veieu aquesta imatge, amb relació al vostre treball educatiu i la interculturalitat?
 - Què us suggereix amb relació a l'alumnat, les famílies, les persones amb qui treballeu?
3. Anem anotant les aportacions resumint-les en dues o tres paraules al costat de l'eix del triangle que correspon. Al final de la pluja d'idees sobre la primera imatge, demanem propostes per a un possible títol (tres o quatre paraules) per al conjunt d'aportacions fetes.

1

Font: Equity & inclusion Lens. Handbook, CAWI, 2015

2

Font: <https://escuelasparalajusticiasocial.net>

3

Font: <http://farohumor.blogspot.com/2015/01/las-relaciones-con-la-inmigracion.html>

Conceptes clau:

- Igualtat, equitat i justícia social.
- Coneixement i reconeixement de la diversitat.
- Interacció positiva.
- Personificació de l'aprenentatge.
- Estereotips.

4

Covid-19 i interculturalitat

Objectius:

- Reflexionar sobre l'impacte negatiu de la covid-19 al meu centre educatiu.
- Pensar estratègies per reduir les desigualtats provocades per la pandèmia.
- Reflexionar sobre els aprenentatges que ens deixa aquesta crisi en clau docent.

Preparació:

L'analista educatiu Francesc Pedró explica que en un principi l'impacte de la crisi de la covid-19 en l'educació dels nostres alumnes s'identificava amb una **V** ja que s'esperava una davallada i una ràpida recuperació. Més tard, van comprovar que la situació tornava a empitjorar i van decidir identificar-la amb una **W** esperant que la situació millorés. Finalment van concloure que la lletra que representava millor l'impacte de la pandèmia en les oportunitats educatives dels nostres alumnes era la **K** ja que aquesta representa les dues situacions radicalment desiguals entre els nostres alumnes: aquells que disposaven dels recursos i condicions favorables per a l'aprenentatge i aquells estaven sense recursos suficients i en condicions de vulnerabilitat.

Per poder reduir les desigualtats representades per la lletra **K** al nostre centre educatiu us proposem l'activitat següent:

1. Agrupem els participants en quatre grups.
2. A cada grup s'assignarà una de les preguntes següents:
 - Què podem fer com a docents?
 - Què podem fer com a centre?
 - Què podem fer amb les famílies?
 - Què podem fer a l'entorn?
3. Finalment posem en comú les diferents propostes de cadascun dels grups.

Conceptes clau:

- Personalització de l'aprenentatge.
 - Connexió entre els diferents espais educatius.
 - Metodologies actives d'aprenentatge.
 - Foment de la participació.
 - Formació docent.
 - Foment dels vincles afectius.
-

Àmbit 2. Aprofundiment en la conceptualització de la interculturalitat

En aquest àmbit aprofundim en els tres principis de la interculturalitat presentats en l'àmbit anterior i ampliem altres conceptes clau que configuren la fonamentació teòrica de la interculturalitat en l'àmbit educatiu. L'orientació d'aquest àmbit es desenvolupa des d'una vessant crítica i motivadora de discussió i reflexió, basada en evidències de recerca i amb vivències en primera persona.

Conceptes

Els conceptes presentats a continuació permeten aprofundir en la dimensió d'interculturalitat dins els centres educatius i faciliten la comprensió de la multiplicitat de plantejaments que hi intervenen, amb l'objectiu de construir una mirada comuna i transformadora en les relacions interculturals.

Assimilació

Per garantir que no es produeixin processos d'assimilació cal tenir en compte:

- Treballar el concepte d'assimilació amb les majories més properes culturalment.
- Potenciar el reconeixement de la diversitat interna als grups socials, marcada també pel context social, polític i històric.
- Vetllar per una mirada tenint en compte la interseccionalitat sobre la identitat de les persones.
- Diferenciar l'assimilació forçada de l'assimilació voluntària.

Estereotips

Per treballar els estereotips dins els centres educatius, cal tenir en compte:

- Assumir l'estereotip com a estratègia per a la inclusió dins d'un grup i per garantir l'accés del conjunt de l'alumnat.
- Analitzar la precarietat laboral i les pràctiques fora de la legalitat, en algunes comunitats, heretades i establertes com a reforç del prejudicis i estereotips.
- Visibilitzar professions associades a certs col·lectius i la necessitat de referents per trencar sostres de vidre.
- Reconeixement de la diversitat d'estratègies dins d'un mateix grup cultural. Identificar perills de la generalització i vetllar per la no utilització dels estereotips i prejudicis en clau d'humor.
- Descobrir i indagar en el sentit que poden tenir les paraules per a cadascú i reformular-les. Davant les idees preconcebudes, deixar-les en suspens per saber com l'alteritat es veu a si mateixa i el món.
- Denunciar com, en moltes ocasions, la visibilització de la diversitat amaga altres desigualtats: de gènere, de classe, d'origen, etc.
- Analitzar com els partits polítics reforcen els estereotips i instrumentalitzen les minories culturals. Fixar-nos en els mítings electorals. S'hi dona visibilitat intencionadament.
- Visibilitzar una falsa diversitat en la política amb el perill de superficialitat i homogeneïtzació dels col·lectius.

Prejudicis

Per treballar els prejudicis amb l'alumnat i el professorat cal tenir en compte:

- Evitar la diferenciació de “nosaltres i ells” en el llenguatge utilitzat i substituir-ho per un “nosaltres”.
- Transformar la mirada subjectiva (veiem només allò que volem veure) en una mirada global.
- Evitar l'estigmatització de les persones i d'un col·lectiu.
- Identificar els perills i riscos d'etiquetar i com acompanyar per reduir les etiquetes en els entorns educatius.
- Analitzar com s'enforteixen els estereotipis i prejudicis per poder-hi incidir.

Etnocentrisme

Per reduir la mirada etnocentrista present dins els centres educatius cal tenir en compte:

- Analitzar la visió etnocentrista que hi ha en els llibres de text i que estableixen la base del racisme social i la xenofòbia.
- Oferir materials i recursos pedagògics amb una mirada universal. Incorporar el currículum intercultural.
- Aportar diferents punts de vista. No tot és el que sembla ni el que ens han ensenyat sempre.
- Obrir mirades, ampliar horitzons i desfer tòpics.
- Mirada crítica a les narratives històriques hegemòniques.
- Dialogar críticament sobre el vincle al llarg del temps entre les narratives històriques hegemòniques i les desigualtats actuals, el racisme, l'antigitanisme, la islamofòbia.
- Qüestionar els símbols culturals i reflexionar sobre el paper que tenen en la construcció social de la diferència i la pertinença. Necessitat de pertinença a un col·lectiu o a un altre.
- Evitar el perill d'una única història.

Reconeixement de la diversitat

Per potenciar el reconeixement de la diversitat dins els centres educatius, cal tenir en compte:

- Treballar pel reconeixement de l'alteralitat com a part de nosaltres.
- Potenciar el sentiment de pertinença amb vincles reals i simbòlics.
- Analitzar les identitats col·lectives, de reconeixement mutu i de pertinença.
- La relació intercultural es produeix majoritàriament en un espai íntim. És un procés constant de resignificar, explorar, qüestionar.
- Visibilitzar la diferència entre hostilitat, coexistència i convivència en la relació intercultural.
- Analitzar els diferents models d'acció en context de diversitat: assimilació, multiculturalitat, interculturalitat, exclusió.
- El reconeixement de la diversitat comença per l'autocrítica. Quan es fa l'exercici de definir “qui som nosaltres”, ens adonem de la complexitat i els errors de fer generalitzacions quan mirem els “altres”.

Dret a la diferència

Per garantir el dret a la diferència dins els centres educatius cal tenir en compte:

- Analitzar les etiquetes en entorns educatius: riscos i perills. Quan no es vol dir una cosa encara es potencia més.
- Reconèixer la diversitat de formes d'autoanomenar-se i identificar-se dins d'un mateix grup social (per exemple, *persones racialitzades, sudaca, negra, migra, mora, puta, maricón, discapacitat*, etc.). Autoanomenar-se mitjançant les etiquetes com a acció d'afirmació.
- Vetllar pel llenguatge utilitzat; cal que sigui no discriminatori, s'han d'evitar actituds paternalistes i cal potenciar un llenguatge de reconeixement del dret a la diferència.
- Respectar la necessitat per part de l'alumnat d'expressar-se en allò que són diferents.
- Acompanyar la reivindicació de les diferències: els seus perills i oportunitats. (Minories/minorització)
- Reconèixer la diferència en trets i drets, la diversitat de tendències sexuals. Famílies amb diversitat sexual. Diversitat familiar.
- Garantir la igualtat per afavorir el dret a la diferència i per facilitar estratègies per fomentar la interacció.

Identificacions culturals

Per treballar les diferents identitats culturals cal tenir en compte:

- Utilitzar l'analogia de l'arbre (cultura i identitat cultural)³ com a recurs per analitzar la complexitat cultural. Les identitats culturals són complexes. Són un entramat de cosmovisions, valors, incentius, aspiracions, etc., que no són fàcilment identificables.
- Potenciar una visió que vagi més enllà del que es pot percebre visualment, i per fer-ho cal acompanyar a comprendre d'on ve cadascú (creences, valors, context històric, cultural, etc.).
- Treballar el concepte de supremacisme blanc, la cultura, però a través de la violència (real i simbòlica) i el menysteniment dels altres (imposició, arrogància, "inferiorització").
- Mirada crítica sobre narratives històriques hegemòniques i descolonitzar la mirada.
- Trencar la visió dels conceptes des de la mirada occidental. El mite del progrés occidental amb perspectiva històrica (colonització, missió cristianitzadora, desenvolupament, cooperació, deute extern).
- Reinventar la inferiorització ("blanquejament" de la imposició de la cultura modernitzadora occidental).
- Evitar el concepte de l'evolucionisme: pensar que les cultures tenen una evolució lineal i igual i que, per tant, hi ha unes cultures superiors a d'altres.
- Utilitzar el concepte del temps per exemplificar la diversitat cultural (el temps no resulta lineal per a totes les cultures).

Diversitat cultural

Per treballar la diversitat cultural des de la seva intersecció heterogènia dins els centres educatius, cal tenir en compte:

- Atendre la coexistència de diferents visions de la diversitat i tenir una mirada crítica amb les distorsions de la realitat i de la història.
- Potenciar un diàleg entre visions, respecte i aprenentatge, per atendre el principi que tothom forma part de la diversitat cultural.
- Treballar la diversitat (cultural, de gènere, generació, d'oportunitats) com a quelcom intrínsec en qualsevol societat, centre educatiu, claustre, classe, etc., i la perspectiva interseccional.
- Denunciar com, en moltes ocasions, aquesta visibilització de la diversitat amaga altres desigualtats, de gènere, de classe, d'origen, etc.

Universalisme

Per treballar l'universalisme dins els centres educatius, cal tenir en compte:

- Treballar les intransigències en el professorat i evitar pensar que només hi ha una única manera de fer bé les coses i que l'alumnat ha d'arribar-hi.
- Vigilar les radicalitzacions en els posicionaments i acompanyar a buscar alternatives davant les situacions.
- Potenciar les solucions i alternatives compartides davant les individuals.
- Analitzar quin reconeixement fals de la diversitat es fa en la publicitat i com la instrumentalització de la diversitat no permet que hi hagi canvis reals en les relacions (explotació de treballadors, manca de drets de participació en igualtat, etc.).

3. Kalpana Das, investigadora i experta en temes d'interculturalitat. Va fundar l'Institut Intercultural de Mont-real. Va utilitzar per primera vegada com a eina l'analogia de l'arbre per aprofundir en la relació entre cultura i identitat.

Discriminació

Per garantir la no-discriminació dins els centres educatius, cal tenir en compte:

- Analitzar el discurs polític com a font de discriminació.
- Visibilitzar totes les formes de discriminació: n'hi ha de més conscients i d'altres que estan més interioritzades (en funció del bagatge de la persona).
- Treballar amb referents (experiències i testimonis / històries de vida, relats, entitats, projectes, materials).
- Aplicar una mirada crítica sobre el blanquejament de les desigualtats a través de la gestió de la diversitat.
- Potenciar les mediacions i el diàleg obert davant el conflicte i així poder aprofitar les tensions per a la reflexió i l'escolta, utilitzant l'espera del temps com a recurs.
- Construir propostes conjuntes en què el procés (de coneixement i reconeixement mutu, d'investigació i expressió) és el valor més que el resultat. Aprenentatge i reflexió compartida sobre jo i l'alteritat. Buscar punts en comú, conèixer i reconèixer diferències.
- Visibilitzar que el moment actual de covid-19 agreuja les dificultats socials de determinats col·lectius i s'amplia a d'altres, amb un increment de desequilibri econòmic i social.
- Analitzar quins col·lectius (persones migrades i gitanes) són sobrerrepresentats en la pobresa i la precarietat i analitzar el racisme institucional (que nega drets) que pateixen.
- Visibilitzar el paper del sistema educatiu envers la diversitat de l'alumnat i focalitzar que la responsabilitat del fracàs educatiu és del sistema educatiu i no de l'alumnat.
- Potenciar polítiques actives en contra de la segregació escolar i que el sistema educatiu ofereixi.

Racisme social. Racisme institucional

Per garantir que no es produeixin processos de racisme social i/o institucional cal tenir en compte:

- Reflexionar sobre algunes creences racistes com la del fals dilema entre racisme i classe (pobresa), la intersecció entre el gènere i identitat / orientació sexual i l'edat i la capacitat. Totes aquestes creences creen identitats diferents i complexes, identitats oprimides i identitats privilegiades.
- Normalitzar el racisme com un perill per a la convivència dels centres educatius i alhora una manera de legitimar la segregació social.
- Reinventar noves categories que trenquin amb el racisme estructural i creïn noves referències.
- Analitzar els discursos polítics, mitjans de comunicació, publicitat com a emissors de discursos racistes i identificar quins imaginaris racistes potencien.
- Estar alerta a la instrumentalització política de la diversitat (d'allò que no agrada) per crear una idea d'inseguretat, per persuadir votants.
- Estigmatitzar un col·lectiu o grup vulnerabilitzat, ignorar la seva identitat, poc respecte per la identitat.
- Fer servir la por i el desconeixement per exacerbar actituds discriminatòries.

Missió

Per treballar la missió dins els centres educatius, cal tenir en compte:

- Utilitzar/banalitzar la diversitat amb finalitats comercials o propagandístiques i apropiar-se de la diversitat com a pràctica universal. Té una finalitat propagandística i demagògica.
- Interès institucional. Si es volguessin apropar a un altre col·lectiu, potser es modificaria el missatge i es buscarien arguments.
- Dialogar críticament sobre les narratives històriques hegemòniques i el seu vincle al llarg del temps amb les desigualtats actuals, el racisme, l'antigitanisme, la islamofòbia.
- Qüestionar símbols culturals i reflexionar sobre el paper que tenen en la construcció social de la diferència i la pertinença.

Interseccionalitat

Per treballar la interseccionalitat dins els centres educatius, cal tenir en compte:

- Saber que la història estructura i marca en el present les relacions desiguals entre joves d'òrgens culturals diferents (colonització, esclavisme, migracions, persecucions, estigmatitzacions).
- Enfocar críticament la pròpia cultura i les formes dominants d'organització social.
- Aprofitar de manera real la riquesa de la diversitat i el respecte actiu davant la tolerància passiva.
- Lluitar contra els estereotips i les etiquetes en entorns educatius.
- Trencar esquemes i idees preconcebudes i afirmar la identitat cultural des d'allò que cadascú és.
- Acompanyar l'alumnat a explorar allò que és visible/invisible de la seva identitat cultural.
- Reivindicar l'origen com a fet necessari per a la construcció identitària.
- Atendre com certes institucions perpetuen i accentuen els prejudicis. Podem parlar de violència institucional.
- Qüestionar models de gestió de la diversitat predominants a les nostres escoles. Apostem per l'assimilació, per la multiculturalitat o per una interculturalitat crítica i transformadora de les relacions?

Després de les propostes en relació amb els diferents conceptes d'interculturalitat, s'identifiquen quatre punts clau per a les referents LIC en el seu rol dins els centres educatius:

1. Crear espais d'aprenentatge i capacitat de lideratge dins del claustre.
2. Potenciar una educació antiracista.
3. Donar recursos i acompanyament mitjançant la pedagogia activa.
4. Acompanyar educativament en un sentit ampli.⁴

Aprenentatges

Impacte de la crisi en la interculturalitat als centres educatius

L'anàlisi de l'impacte de la pandèmia en relació amb la interculturalitat als centres educatius ha permès identificar els elements següents clau:

- Els canvis provocats per l'impacte de la pandèmia requereixen noves solucions compartides i creatives.
- El rol dels LIC ha d'assumir el lideratge dins els centres educatius i esdevenir un marc de suport i col·laboració per a l'èxit educatiu.
- Els centres educatius han de ser creadors de relació (reinventar espais) i es reforça la necessitat de la dimensió comunitària. També han de connectar-se amb altres centres, entitats, etc., per reforçar les accions que duu a terme.
- La pedagogia activa ha d'esdevenir clau en els centres educatius i s'ha d'explorar el poder de les imatges i el poder de les paraules, amb sentit didàctic. Treballar amb perspectiva de transversalitat esdevé clau per a l'acompanyament educatiu.
- Reflexionar sobre la cohesió dels centres educatius amb l'alumnat i el professorat. S'ha observat que la cohesió augmenta en petits grups.

A través dels tres principis de la interculturalitat es proposen un seguit d'actuacions per a les referents LIC amb els agents dels centres educatius per incorporar la perspectiva intercultural en l'acció educativa tenint en compte els aprenentatges fets durant la pandèmia.

4. TARABINI, Aina; JACOVKIS, Judith. "Ensenyar o acompanyar? La tasca docent durant el confinament". El *Diari de l'Educació*, 16 de juny de 2020.

<https://diarieducacio.cat/ensenyar-o-acompanyar-la-tasca-docent-durant-el-confinament>

Igualtat/equitat

Les mesures per assegurar la igualtat d'accés, de drets, d'oportunitats a persones d'origens culturals diversos, així com la no-discriminació, són les següents:

Professorat:

- Conscienciem el col·lectiu de docents dels canvis que ha provocat la pandèmia i obrim espais de reflexió. Ajudem a oferir espais d'escolta activa per acollir i saber interpretar el munt de sentiments que s'han barrejat en aquest període de confinament per a tota la comunitat educativa.
- Sensibilitzem el professorat vers el seu paper imprescindible per promoure l'equitat a través dels nostres assessoraments i formacions.
- Potenciem un treball de coneixement més profund dels col·lectius socials i culturals que hi ha als centres educatius i de les possibilitats d'aprenentatge i del valor que s'hi dona. S'ha insistit en la necessitat de fer una diagnosi inicial per detectar quines llars del nostre territori no comptaven amb els ajuts necessaris per continuar aprenent. S'ha evidenciat que hi ha cert desconeixement de la realitat per part dels centres educatius.
- Col·laborem en noves estratègies organitzatives que tinguin en compte la diversitat.
- Difonem telemàticament la formació en interculturalitat.
- Escoltem i acompanyem els centres per potenciar l'atenció de l'alumnat, sobretot de qui està en situació de vulnerabilitat.
- Potenciem el treball de la part més emotiva: "com em sento", "com m'he sentit", "experiències que he tingut". Tenir en compte el dol que té l'alumnat perquè ha canviat de país i perquè possiblement ha tingut una pèrdua. Saber que són alumnes que potser s'han sentit més sols que altres companys seus. Ajudem a fer rituals de tot el que és simbòlic i ens ajuda a reconèixer emocions: dol, por, agraïment, incertesa, etc.
- Potenciem que l'alumnat participi activament en l'elaboració de les situacions d'ensenyament-aprenentatge, que hi hagi un retorn i un seguiment bidireccional. Cal pensar-les en funció de cada centre i segons les seves característiques i peculiaritats.
- Garantim un contacte periòdic entre diferents professionals, si més no, telemàticament. Quan el centre té aula d'acollida, la comunicació i intervenció és més fluida. Els eixos haurien de ser:
 - Acompanyament emocional, amb una mirada de transició del confinament a la reobertura (dol migratori i altres).
 - Aprenentatge personalitzat.
 - Banc de recursos actualitzats.
 - Banc de recursos propis de les aules d'acollida de la zona.
 - Compartir experiències a les videoconferències.
- Preveiem l'avaluació i revisió per part del centre de l'acompanyament de l'alumnat.
- Vetllem per fer un bon traspàs d'informació de primària a secundària.

Famílies:

- Acompanyem els centres en la reconstrucció de camins de confiança amb les famílies. Establim ponts entre famílies i centres, i coordinació amb altres agents clau que poden contactar amb les famílies (mediadors i traductors del servei municipal, treballadors socials, EAP, etc.).
- Tenim constància de tots els alumnes que tenen necessitats bàsiques (alimentació, higiene, habitatge, etc.) i educatives no satisfetes. Cal que els assessors detectin aquestes necessitats i demanin els recursos que siguin necessaris.
- Donem continuïtat al servei de traducció i interpretació per accedir a les famílies més vulnerables.
- Ajudem les famílies a omplir els documents que els demanem.
- Tenim uns bons protocols de dol que tenen en compte la diversitat, per donar suport a les famílies si hi ha hagut pèrdues.
- Procurem que totes les famílies i els seus infants i joves puguin tenir les necessitats bàsiques cobertes.
- Fem seguiment en els serveis socials de les famílies: famílies amb fills o filles o pares/tutors malalts, violència de gènere, pisos ocupats, etc.

Coordinació comunitària:

- Els LIC han de col·laborar estretament amb totes les persones que conformen els plans educatius d'entorn (ajuntament i entitats). Les accions han de ser conjuntes i cal que potenciïn la igualtat d'oportunitats, també en espais no formals i per al suport a l'estudi; actuacions dirigides a millorar les condicions de vida de la diversitat de famílies amb què treballem.
- Assegurem recursos accessibles i ajuts materials necessaris per a tot l'alumnat (amb el centre de recursos pedagògics, etc.).
- Treballem amb la resta de companys dels serveis educatius per tal d'incloure la visió intercultural en totes les tasques d'assessorament que s'organitzen en els diferents serveis.
- Seguim potenciant el projecte del voluntariat i la lectura i fem comunicacions fins i tot per telèfon per no perdre ni l'hàbit lector ni el contacte personal.
- Vetllem perquè durant el període vacacional (estiu) continuïn tenint activitats i l'alumnat amb més necessitats educatives i socials estigui acompanyat.
- Acompanyem els serveis comunitaris a fer difusió (xarxes socials), donar suport amb bones pràctiques i oferir els materials pedagògics adients.

Polítiques i recursos:

- Promovem actuacions que potenciïn l'equitat i inversions de les institucions públiques per afavorir i dotar de recursos l'alumnat.
- Donar suport a la Inspecció és fonamental per ser escoltats per les direccions. En els llocs on la Inspecció s'implica més en temes d'equitat (no es refereix només a números a l'hora de repartir alumnes en centres) les direccions i el professorat també hi està més implicat.
- Tenim clares les instruccions del Departament d'Educació.
- Mantenim els professionals de l'aula d'acollida.
- Potenciem les eines tecnològiques i formació per fer-les servir.

Treball en xarxa i comunitari:

- Bona coordinació i treball conjunt amb un mateix objectiu.
- Treballem de manera col·laborativa assumint una part de compromís i responsabilitat de les accions que puguin ser dissenyades: equips directius, tutors de les aules d'acollida, tècnics d'integració social (TIS), equips d'assessorament i orientació psicopedagògica (EAP), treballadors i treballadores socials, treballadors socials de base / serveis socials / ajuntaments, centre de recursos pedagògics (CRP), centres oberts, plans educatius d'entorn / ajuntaments, associacions i entitats culturals, entitats del tercer sector (bàsicament entitats i ONG), empreses de lleure, associacions de pares i mares i estudiants, biblioteques, centres cívics.
- Construïm comunitats educatives, amb seguiment i acompanyament de 0 a 20 anys (plans educatius d'entorn [PEE]) oberts a totes les entitats i agents col·laboradors entesos com a iguals. Crear comunitats per garantir les interaccions socials regulars. En aquests sentit aquest nou format de reunió a distància facilita la trobada amb directores de biblioteques de la zona, tècnics de l'ajuntament i Inspecció educativa, per promoure beques, casals d'estiu i extraescolars a què tothom tingui accés.
- Fomentem la participació del Pla català d'esport a l'escola, entitats esportives i culturals del municipi. Identificar quines actuacions municipals (PEE/plans educatius de ciutat [PEC]) cal activar perquè aquests alumnes s'inclouin dins la xarxa social.

Coneixement i reconeixement de la diversitat

Les accions per fomentar el coneixement, el reconeixement i la visibilitat de la diversitat cultural són les següents:

Professorat:

- Fem servir una metodologia per treballar amb el professorat que sigui engrescadora i que sensibilizzi sobre la

bellesa de la diversitat cultural i juntament amb la professionalitat, l'amor dels docents pels alumnes i la bona fe. Creem un entorn respectuós i apassionat per a les diferents identitats presents al nostre centre educatiu.

- Acompanyem els docents i també donem importància a l'experiència que viuen els alumnes: "com estàs?", "què trobes a faltar?". Empatitzem amb el professorat, famílies i alumnes. Treballem a partir de les necessitats escoltant allò que necessiten.
- Tenim un caràcter proactiu. Treballem les diferències, amb els professionals i alumnat, perquè ningú no se'n senti exclòs; emfatitzem allò que ens uneix col·lectivament. Donem a conèixer formes de treballar per mitjà de la interculturalitat i aprofitant qualsevol acció educativa dels centres. Donem exemples i pràctiques per al treball intercultural. Afegim un plus educatiu a la diversitat cultural en totes les activitats dels centres.
- Proposem actuacions diversificades que optimitzin els recursos disponibles i prioritzin aquella població més vulnerable.
- Donem suport als docents en les seves propostes i els assessorem per planificar-les i desenvolupar-les.
- Conscienciem el professorat de la importància de fer entrevistes de qualitat amb les famílies, si cal amb l'ajuda del servei de traducció-mediació.
- Ho aprofitem per actualitzar els recursos en línia: les seccions d'aula d'acollida i atenció a la diversitat, l'educació per a la convivència i espai compartit del grup de treball del centre acollidor.
- Compartim la informació i generar recursos com ara realitzar vídeos (per exemple, #confiLECXIT) per mostrar la feina dels voluntaris de lectura en confinament. Mostrar la recollida de dades i la seva anàlisi posterior.

Polítiques i recursos:

- Promovem actuacions que fomentin la diversitat com a font de riquesa. Totes les persones haurien de tenir igualtat política.
- Tenim el suport necessari de la Inspecció educativa.
- Potenciem l'interès de treballar el currículum amb un enfocament intercultural.

Treball en xarxa i comunitari:

- Implicuem les administracions, associacions i entitats per fer un treball pedagògic i de divulgació, realista i just.
- Tenim en compte que qualsevol actuació ha de comptar amb la complicitat de l'equip directiu, equip docent i els referents de centres (LIC, tutors d'aula d'acollida).
- Reinventem els espais escolars i utilitzem altres espais externs fins ara no valorats (per això és important el lligam entre l'escola i altres entitats).
- Prenem consciència de la quantitat d'iniciatives que duen a terme altres institucions, que molts mitjans també visibilitzen i hi contribueixen molt satisfactòriament.
- Coneixement del dol en altres cultures (Direcció General d'Afers Religiosos, *Guia per al respecte a la diversitat de creences als centres educatius de Catalunya*).

Interacció positiva

Les accions per fomentar que s'estableixin relacions actives i de col·laboració intercultural entre persones o grups i treballar sobre interessos i aspectes comuns, són les següents:

Professorat:

- Promovem actuacions i dinàmiques que posin de manifest el nivell de racisme, exclusió i xenofòbia que viuen molts col·lectius en la nostra societat.
- Donem arguments (teòrics, filosòfics, inclusivament, educatius, de justícia i equitat) als centres per treballar realment un currículum intercultural.
- Fem propostes d'actuacions als centres educatius mitjançant projectes entre alumnes i comunitat educativa que impliquin les interaccions positives entre cultures (conèixer, compartir, valorar i respectar només és possible mitjançant la mirada intercultural).
- Fomentar eines pedagògiques de caire més lúdic serà primordial.

- Donem eines als professionals perquè hi hagi una bona comunicació amb les famílies.
- Potenciem la formació emocional i també metodològica per entendre aquesta nova situació.
- Tenim el contingut educatiu i curricular de l'acció intercultural del centre.

Coordinació comunitària:

- Fem servir els espais públics que poden esdevenir una oportunitat per obrir els centres a la comunitat i potenciar el treball en xarxa. Treballem amb aquesta perspectiva en clau comunitària.
- Incentivem actuacions intercentres.
- Potenciem el servei comunitari com un instrument educatiu que fomenta la interacció positiva amb la comunitat.
- Treballem amb proactivitat escoltant les necessitats i ajustant les intervencions, coordinant-nos amb agents a partir del PEE per mobilitzar i optimitzar els recursos i cobrir les necessitats detectades. Amb alguns PEE, propostes de compartir recursos (w0069rfi en escales de veïns, repartir dossiers en paper per a alumnes).
- Organitzem i animem trobades i també espais virtuals per compartir experiències (a partir d'un motiu o centre d'interès), coneixements, tradicions, hàbits, costums (musicals, culinaris, indumentàries, trucs). Donem a conèixer els diferents agents culturals (música, menjars, costums).

Polítiques i recursos

- Incentivem actuacions que promoguin la participació.
- Identifiquem les accions que han creat igualtat d'oportunitats durant el confinament i les mantenim dins els centres educatius.
- Potenciem que els tècnics informàtics creïn plataformes que siguin clares i accessibles per a tots els col·lectius culturals (infografies, per exemple).
- Promovem que les entitats educatives, administracions, ajuntaments, diputacions, salut, etc., promocionin la interacció positiva entre col·lectius.
- Potenciem espais d'informació a les administracions per a la ciutadania per aclarir dubtes i trencar estereotips o rumors.

Treball en xarxa i comunitari:

- Coordinem objectius comuns de la comunitat educativa.
- Reactivem els PEE pel que fa a aquests nous objectius (serveis socials d'ajuntaments i treballadors i treballadores socials EAP).
- Enfortim lligams entre entitats de barri i de la ciutat (culturals, sanitàries, etc.) i l'escola de manera bidireccional. Bastim camins de complicitat i coneixença amb les associacions culturals de l'entorn educatiu (professorat de llengua àrab i cultura marroquina [LACM]).

Recursos formatius

Lectures

APPIAH, K. A. *Las mentiras que nos unen. Repensar la identidad. Creencias, país, color, clase, cultura*. Barcelona: Taurus, 2019.

BRAH, Avtar. *Cartografías de la diáspora. Identidades en cuestión*. Madrid: Traficantes de Sueños, 2011.
<https://www.traficantes.net/sites/default/files/pdfs/Cartograf%C3%ADas%20de%20la%20di%C3%A1spora-TdS.pdf>

CARRASCO, S.; PÀMIES, J. *Education and immigration in Spain: a critical literature review*. STEVENS, P.; DWORKIN, G. (ed). *The Palgrave handbook of race and ethnic inequalities in education*, 2012.

FEIXA, C.; PORZIO, L. "Los estudios sobre culturas juveniles en España (1960-2003)". *Revista de Estudios de Juventud*, núm. 64 (2004).

PÀMIES, J.; SÁNCHEZ, A.; CARRASCO, S. "(Des)vinculación escolar y procesos de acompañamiento en educación secundaria por clase y origen en un municipio de la región metropolitana de Barcelona". *Revista de Sociología de la Educación*, col. 13, núm. 4 (2020).

1

Preguntes per al meu claustre

Objectius:

- Detectar les necessitats interculturals del centre educatiu.
- Conèixer el seu punt de partida.
- Compartir la percepció que tenen els mateixos professionals sobre el seu propi centre educatiu.
- Oferir eines i orientacions per fomentar l'educació intercultural al centre educatiu.

Preparació:

L'assessora o assessor LIC formula les preguntes següents al seu claustre:

- Quines actuacions porteu a terme per al reconeixement de la diversitat cultural al vostre centre educatiu? Tenen continuïtat aquestes actuacions?
- Està representada en els vostres materials didàctics la diversitat que trobeu a l'aula?
- Com fomentariéu la interacció entre l'alumnat d'origen estranger i l'alumnat "autòcton"?
- Quina importància doneu als espais educatius no formals en la construcció dels itineraris educatius dels vostres alumnes?
- Creieu que les trobades informals amb les famílies tenen valor educatiu?

Conceptes clau:

- Currículum intercultural.
 - Espais d'interacció.
 - Relació amb les famílies.
 - Espais educatius no formals.
-

2

Anàlisi d'imatges 1

Objectius:

- Fomentar la cohesió social i la millora de la convivència i les relacions dins el centre educatiu.
- Potenciar valors com el respecte i l'empatia.
- Transmetre missatges positius a favor de la convivència intercultural.
- Practicar la negociació en la resolució de conflictes.

Preparació:

A continuació, presentem un seguit d'imatges que ens poden suggerir diferents elements de reflexió en relació amb l'educació intercultural.

Tutto a posto?

Conceptes clau:

- Reconeixement de la diversitat.
- Diferència entre hostilitat, coexistència i convivència.
- Assimilació, multiculturalitat, interculturalitat i exclusió.
- Sentiment de pertinença.

Possibles preguntes per al claustre:

- Amb quin escenari educatiu es relaciona?
- Què pots llegir en la seva expressió corporal?
- Com et fa sentir aquesta imatge? En què et fa pensar?
- Què hi ha més, racisme o aporofòbia, en la nostra societat?

Andrea Pirlo i Zlatan Ibrahimović, jugadors de futbol d'ètnia gitana. Font: Pinterest.it

Som diversos!

Conceptes clau:

- Necessitat d'expressar i reivindicar la diferència.
- Diversitat sexual.
- Sense igualtat no pot existir el dret a la diferència ni la interacció positiva.

Possibles preguntes per al claustre:

- Amb quin escenari educatiu es relaciona?
- Quan deixem de reivindicar els nostres trets diferencials?
- Símbols identitaris en oposició a objectes turístics.
- Context? En quin país o ciutat creus que està situada? En quins països o ciutats creus que no hi podria ser?
- Per què és tan grossa la bandera? Per què està col·locada aquí i no en un altre lloc?
- Quins factors incideixen en el dret a la diferència sexual i a la diversitat familiar?
- Què hi ha més, racisme o aporofòbia, en la nostra societat?

Bandera (barri de Castro) a San Francisco, bressol del moviment reivindicatiu de gais i lesbianes. Ara és un parc d'atraccions de l'homosexualitat. Kath Weston, "Families we choose".

#YoNoSoyTrapacera

Conceptes clau:

- Discriminació històrica.
- Discriminació institucional.
- Reflexió sobre els propis prejudicis.
- La riquesa de la diversitat en oposició a la tolerància passiva.
- Les "etiquetes" en els entorns educatius.
- Visibilitzar les discriminacions.

Possibles preguntes per al claustre:

- Amb quin escenari educatiu es relaciona?
- Com gestionem la diversitat al nostre centre educatiu? Apostem per l'assimilació, la multiculturalitat o per una interculturalitat crítica i transformadora?
- On situaries l'origen cultural de la nena?
- Per què creus que han fet aquest cartell?
- On podem veure un cartell com aquest?

Font: Captura d'un vídeo de YouTube (<https://youtu.be/DqBvpWbmdkQ>)

3

Anàlisi d'imatges 2

El pes de les paraules

Conceptes clau:

- Amb quin escenari educatiu es relaciona?
- "Etiquetes als entorns educatius".
- El llenguatge políticament correcte en oposició al reconeixement del dret a la diferència.
- Llenguatge no discriminatori.

Possibles preguntes per al claustre:

- Qui posa el nom a les diferències? Com utilitzem les etiquetes?
- Quan anomenem i definim, des de quin lloc ho fem?
- Quina negociació hi ha del terme entre els que formen part i els que no del col·lectiu que es vol anomenar?
- Quina relació hi ha entre les paraules i la intenció?

**"Tinc una discapacitat,
no diversitat funcional"**

Font: Diari Ara (ara.cat)

Estereotips

Conceptes clau:

- Estereotips i prejudicis.
- Etnocentrisme.
- Quan fem l'exercici de definir "qui som nosaltres", ens adonem de la complexitat i els errors de fer generalitzacions quan mirem els "altres".
- Coexistència de diferents visions de la diversitat.

Possibles preguntes per al claustre:

- Amb quin escenari educatiu es relaciona?
- D'on ve aquesta imatge? Qui creus que l'ha creada i amb quin objectiu? A qui pot anar dirigida aquesta imatge? T'hi identifiqués o no? Quins alumnes o famílies que coneixes del centre es podrien identificar amb aquesta imatge?
- Si construïm imatges a partir d'allò que tenim al costat, què en pot arribar a sortir?
- Com ens veuen i com ens veiem? Qui som nosaltres? Què hi veus? Un nacionalista espanyol? Un nacionalista mexicà? Què t'ha fet pensar que és mexicà? Què hi ha a les Rambles de Barcelona com a objecte *souvenir*?
- Creus que a vegades identifiquem altres cultures amb símbols tan "equivocats" com aquest per ignorància?

Font: <https://www.pngwing.com/es/free-png-dfwpm>

Mapamundi

Conceptes clau:

- Etnocentrisme i eurocentrisme als llibres de text: base del racisme social.
- Importància del currículum intercultural.
- Fomentar la mirada crítica del que és preestablert.

Possibles preguntes per al claustre:

- Amb quin escenari educatiu es relaciona?
- Dos mapes del món: quin és el correcte i per què? És el mateix món que coneixem? Per què?
- Quines reflexions i quines emocions se't desperten quan mires un mapa o un altre? Quin ensenyaries als teus alumnes?
- Amb quina visió del món relacionaries cada un dels mapes? Quin mapa et sembla més inclusiu? Per què?
- Per què la gent que va estudiar als anys setanta tenim el mapa d'Espanya absolutament memoritzat i en una proporció enorme respecte a Europa?
- Som crítics amb les representacions de la realitat? Ensenyem als alumnes estratègies per desenvolupar el sentit crític en relació amb aquestes qüestions?

Font: www.mapamundi.online

4

Anàlisi d'imatges 3

Etnoturisme

Conceptes clau:

- Estereotips.
- Folklorisme.
- Paternalisme occidental.
- Patriarcat cultural.
- Relacions en condicions de desigualtat.

Possibles preguntes per al claustre:

- Amb quin escenari educatiu es relaciona?
 - Què hi veus? Per què ho interpretes així? Què sabem d'aquesta dona? Amb quina intenció està feta aquesta foto, qui la fa i per què creus que la fa? Sents que els dos hi estan d'acord?
 - On creus que s'ha fet aquesta foto? Hi veus un component ètic/moral en fer-se una foto així? Seria el mateix que fer-se una foto amb els guàrdies a Londres? O que un turista aquí et demanés de fer-se una foto amb la teva dona?
 - Quin impacte té el turisme en certes parts del món? De quina manera afecta el seu mode de vida? Creus que a vegades s'explota "l'autenticitat cultural" per subsistir?
 - De quina manera creus que transforma la identitat de les persones locals el fet de vendre la imatge que el turista espera trobar?
-

Font: Fotografia de Jaume Sabanés Potrony

Fotografia de Jaume Sabanés Potrony

Un altre punt de vista

Conceptes clau:

- Invisibilització de la diversitat.
- Canvi de perspectiva.
- Estereotips.
- Rols de gènere.

Possibles preguntes per al claustre:

- Amb quin escenari educatiu es relaciona?
- Què us fa sentir aquesta foto?
- Creieu que al vostre material didàctic està representada la diversitat que trobeu a l'aula?
- Considereu important visibilitzar la diversitat al vostre material didàctic? Per què?
- Quina importància tenen els colors en la imatge?

"Let's talk about race", part 1. Foto de [Chris Buck](#)

Pertinences

Conceptes clau:

- Representació de la diversitat.
- Reconeixement de l'altre com a part de nosaltres.
- Sentiment de pertinença. Vincles reals i simbòlics.
- Globalització.

Possibles preguntes per al claustre:

- Amb quin escenari educatiu es relaciona?
- On és aquesta família? Qualsevol lloc del món? Són catalans els nens i els pares (10/17/25 anys de veïns de Barcelona)?
- Per què una bandera del Barça i no una altra imatge? Qui mou realment el món?
- Quins trets d'identitat són importants i quins valors hi ha al darrere?
- T'identifiques amb ells i amb l'espai? Podrien ser alumnes/famílies del teu centre?

La imatge d'aquesta família de Barcelona es va publicar amb altres fotos en un article del *New York Times* sobre el confinament pel coronavirus a Espanya. Va despertar molta polèmica en alguns mitjans.

Àmbit 3. Implicació de les famílies

L'aliança entre els centres educatius i les famílies és un element clau per a l'èxit educatiu i la reducció de les desigualtats educatives, com demostren nombroses recerques al voltant dels resultats escolars. El model de participació familiar de Joyce L. Epstein (2011)⁵ va demostrar que l'èxit educatiu és més gran quan les famílies, centres i comunitats treballen conjuntament i comparteixen responsabilitats en el procés d'aprenentatge i desenvolupament de l'alumnat. En aquest àmbit s'estableixen les propostes adients per treballar la participació de les famílies en clau d'interculturalitat.

Conceptes

Estructurem la dimensió conceptual d'aquest àmbit, prèvia a l'aplicació d'eines i recursos pràctics, a partir de tres dimensions:

- La **definició i anàlisi de la participació** de les famílies.
- L'**estudi de les relacions** entre famílies i el centre educatiu.
- La **transformació de les relacions** entre famílies i el centre educatiu.

La implicació de les famílies en clau intercultural: definicions i anàlisi

A l'hora d'establir el contingut del concepte d'implicació de les famílies i analitzar les pràctiques existents i desitjables per afavorir-la en clau intercultural, considerem importants els aspectes següents:

- Definir un concepte actual de participació inclusiva de les famílies.
- Ser conscients de la situació de les famílies i les seves prioritats.
- Afirmar la interdependència de les diferents dimensions en l'educació.
- Analitzar les accions presents en les famílies, els procediments i les propostes de millora.
- Definir els objectius i la mirada sobre l'acollida i la participació.

Diversitat de les famílies

Existeixen moltes variables que determinen la relació entre la família i l'escola més enllà del seu origen i identificació cultural. Per exemple, les experiències prèvies de participació a l'escola, el seu context d'origen o el tipus d'escola on havien escolaritzat els fills o filles.

És necessari comprendre i preveure aquestes variables per no caure en el determinisme cultural que suposa assumir determinats comportaments segons l'origen cultural independentment d'allò que succeeix a la realitat.

La visió reconeixedora enfront de la perspectiva del dèficit

La professora i investigadora estatunidenca Guadalupe Valdés va introduir el concepte de la visió del dèficit.⁶ D'aquesta forma denuncia mirades i actituds que invisibilitzen el saber i les contribucions de les famílies llatines

5. El model de participació familiar d'Epstein es basa en les següents sis dimensions: *criança, comunicació, voluntariat, aprenentatge a la llar, col·laboració amb la comunitat i presa de decisions*.

6. VALDÉS, G. Con respeto. *Bridging the distances between culturally diverse families and schools. An ethnographic portrait*. Nova York: Teachers College Press, 1996.

als EUA. Davant la vigència d'aquesta perspectiva, promovem una mirada que reconeix els sabers de les famílies i les seves contribucions al procés educatiu.

Les diverses formes de participació i implicació

És important analitzar els diferents nivells de participació per evitar una valoració dicotòmica que es redueixi a l'existència o inexistència de participació. Les famílies s'hi poden implicar de diverses maneres, per exemple:

- De manera puntual: per una consulta al web del centre educatiu o fent un pagament.
- De manera col·lectiva: per una demanda d'espais o en un grup de famílies amb suport professional.
- De manera reactiva: per iniciativa del centre educatiu, que convoca les famílies a participar-hi.
- De manera estratègica: per la constitució d'un grup motor o per la implicació en activitats educatives dins les aules.

En aquest sentit, el projecte INCLUD-ED, Strategies for Inclusion and Social Cohesion in Europe from Education⁷ (2006-2011), coordinat per la Universitat de Barcelona i cofinançat per la Comissió Europea, va identificar diferents estratègies educatives per superar l'exclusió educativa i el fracàs escolar i afavorir la no-discriminació i la cohesió social. Aquesta recerca educativa europea va establir diferents graus o estadis en la participació, amb les característiques següents:

1. Participació informativa

- Les famílies reben informació sobre les activitats escolars, el funcionament del centre i les decisions ja preses.
- Les famílies no participen en la presa de decisions.
- Les reunions amb les famílies tenen només caràcter informatiu.

2. Participació consultiva

- El poder de decisió de les famílies és limitat.
- La participació es basa a consultar les famílies.
- La participació es canalitza a través dels òrgans de govern del centre.

3. Participació decisòria

- Es participa en els processos de presa de decisions tenint una participació representativa en els òrgans decisoris.
- Les famílies i altres membres de la comunitat monitoritzen els resultats educatius del centre.

4. Participació avaluativa

- Les famílies i altres membres de la comunitat participen en l'avaluació del progrés educatiu de l'alumnat.
- Les famílies i altres membres de la comunitat participen en l'avaluació general del centre.

5. Participació educativa

- Les famílies i altres membres de la comunitat participen en les activitats d'aprenentatge de l'alumnat, tant en horari escolar com extraescolar.
- Les famílies i altres membres de la comunitat participen en programes educatius ajustats a les seves necessitats.

7. Enllaç a l'Informe final del projecte (en anglès):

<https://www.comunidaddeaprendizaje.com.es/uploads/materials/13/7a62b64132b4508ba1da8cbcc2043ac6.pdf>

La participació en relació amb els tres principis de la interculturalitat

En relació amb els tres principis que s'han analitzat en l'àmbit 1, establim les orientacions següents per posar-los en pràctica en el marc de les relacions interculturals amb les famílies:

Igualtat / equitat / justícia social

- Considerem l'impacte de les desigualtats socials com a condicionants en la implicació de les famílies a l'escola.
- Analitzem i identifiquem possibles tendències a l'assimilació cultural en la relació amb les famílies, que esperem que totes les famílies participin d'igual manera i amb el mateix sentit de la participació.

Coneixement i reconeixement de la diversitat

- Evitem una visió única de la història dels alumnes i de les seves famílies.
- Revisem de forma autocrítica un model occidental de relacions entre família i centre educatiu.
- Dediquem atenció a la diversitat interna de les famílies i a la diversitat d'oportunitats, per superar visions essencialistes o deterministes que, a la pràctica, redueixen la diversitat de la implicació familiar.
- Reconeixem el capital cultural i social de totes les famílies.
- Identifiquem i posem en valor les diverses formes de participació de les famílies.

Interacció positiva

- Construïm un procés de relació amb les famílies, amb continuïtat més enllà d'activitats puntuals.
- Treballem el vincle amb la família en la seva dimensió comunitària, mitjançant diverses aliances i la relació amb els seus referents.
- Considerem el conflicte com una oportunitat per al coneixement mutu, dialoguem, contrastem i construïm de forma conjunta propostes de suport i treball.
- Potenciem diàlegs a l'aula i amb les famílies respecte de la vivència de la crisi sanitària provocada per la covid-19.

La participació de les famílies en clau intercultural: l'estudi de les relacions

Perquè hi hagi cooperació i vincles amb les famílies en clau intercultural, establim estratègies com ara:

- Promoure un funcionament del centre educatiu obert a la diversitat familiar.
- Estimular relacions positives entre les famílies i el centre educatiu.
- Implicar les famílies en la gestió i el disseny de la documentació generada al centre.
- Vincular les famílies al projecte educatiu de centre (PEC).
- Fomentar la presència de les famílies en el funcionament del centre educatiu.
- Activar projectes d'interacció positiva entre famílies.

Per cuidar i posar en pràctica, en el centre educatiu, espais de diàleg que afavoreixin la relació intercultural, comptem amb eines metodològiques, com ara:

- Dedicar atenció als espais i als temps de relació.
- Posar la nostra activitat al servei de les famílies.
- Identificar els seus interessos i actituds per assolir una comprensió més gran.
- Establir les pautes de forma conjunta i reconèixer els objectius compartits.
- Iniciar la relació segons els aspectes en comú entre família i centre educatiu, per avançar posteriorment cap a allò que s'aprecia de forma diferent.

La participació de les famílies en clau intercultural: la transformació de les relacions entre centre educatiu i famílies

Per a la transformació de les relacions amb les famílies i la seva participació al centre educatiu, són necessàries un seguit d'eines i estratègies:

- Eines per al coneixement mutu i relacionals.
- Eines per al reconeixement i valoració de les famílies.
- Eines per garantir la sostenibilitat d'espais de formació amb les famílies.
- Bibliografia especialitzada.
- Incorporar el coneixement de professionals experts en interculturalitat.
- Material (presentacions i dinàmiques) consensuat i definit conjuntament.
- Estratègies per vincular la igualtat i el reconeixement de la diversitat de famílies.
- Estratègies per crear aules i centres oberts, per superar les possibles resistències.

Aquesta acció transformadora requereix igualment una anàlisi de la **dimensió organitzativa del centre educatiu** i dels **diferents posicionaments en relació amb les famílies**:

Estadis organitzatius

Considerant la dimensió organitzativa del centre, l'anàlisi ens permet visualitzar les diferències en el plantejament i la intensitat en l'establiment d'accions en la relació amb les famílies en clau d'interculturalitat, segons un doble eix:

Eix vertical

- Els plantejaments col·lectius o de centre els duu a terme el conjunt del claustre i mitjançant el lideratge de l'equip directiu.
- Els plantejaments personals o individuals, en canvi, són accions liderades per algun membre del claustre, però sense suport explícit o reconeixement per part de l'equip directiu.

Eix horitzontal

- Les accions reactives o puntuals responen a una situació concreta, sense una permanència contínua en el temps.
- Les accions permanents, en canvi, responen a un plantejament estratègic sostingut i perduren en el temps.

Posicionaments en la relació amb les famílies

Posició heroica

Quan un membre del centre educatiu, de manera individual, s'esforça per crear espais de relació amb el conjunt de famílies del grup del qual és tutor. No existeix, però, un plantejament de centre al respecte i s'actua sol contra corrent.

Posició incipient

Quan es fan activitats puntuals per comprendre millor les relacions de les famílies de diferents orígens i identitats culturals amb la institució escolar. Per exemple, convidant una entitat cultural del territori per decisió conjunta de l'equip directiu i el claustre.

Posició militant

Quan els professionals conserven una gran convicció i fan tot el possible per seguir mantenint una bona relació

amb el conjunt de les famílies, però sense el suport institucional necessari. Per exemple, mantenint converses informals amb les famílies a l'entrada del centre educatiu.

Posició institucional

Quan es permet i garanteix la necessària relació i comunicació amb el conjunt de famílies, des del plantejament institucional de l'escola. Inclou mesures com:

- Reconèixer la funció educativa de les famílies dins el centre educatiu.
- Promoure que cada docent sigui referent d'un nombre de famílies d'un mateix grup, no coincidents amb les tutories assignades.

Aprenentatges

La definició del concepte de participació, l'anàlisi dels seus procediments i la recerca d'eines per a la transformació de les relacions amb les famílies en clau intercultural ens porten a definir tres estadis diferents de la qüestió als centres educatius utilitzant la metàfora del semàfor:

1. Verd

Claustres on es treballa de **manera planificada** per enfortir la visió intercultural entorn de la relació entre famílies i centre educatiu.

2. Ambre

Claustres en què coexisteixen **visions diferents** sobre la implicació de les famílies.

3. Vermell

Claustres amb **enormes resistències** respecte de la visió intercultural en el marc de les relacions entre famílies i centre educatiu.

En aquest context, del treball sobre les diferents eines i presentacions que es recullen a l'apartat de dinàmiques es deriven els **aprenentatges** següents:

Destaquem la importància de la formació

Per millorar la participació de les famílies són clau les formacions impartides pels assessors LIC als claustres dels diferents centres educatius, utilitzant els materials dels [Dispositius formatius en interculturalitat per a assessors LIC](#). De les millores derivades de la formació en podem destacar:

- Comptem amb la total **implicació de l'equip directiu**.
- Elaborem el **pla d'actuació** en el claustre i hi incorporem la mirada intercultural.
- Ens podem plantejar: **"Les famílies poden ser una solució?"**.
- Aprofundim el significat dels conceptes d'**escola expandida** i **educació intercultural**.
- Seleccionem les **orientacions organitzatives i pedagògiques** adients, després d'un debat obert al conjunt del claustre.
- Identifiquem els nivells de millora en la implicació de les famílies: millores urgents a fer, millores a revisar o consolidar i noves propostes.
- Aprofitem el **pla de convivència** per millorar la implicació de les famílies.

Donem valor a la diversitat lingüística de l'escola

Promovem el reconeixement, el foment i la valoració de la diversitat lingüística del centre educatiu, mitjançant activitats com ara:

- Organització de **tallers de contes**, ja que la narració de contes i cançons és un denominador comú en totes les cultures i llengües.
- Foment de **biblioteques escolars i municipals** com a espais de difusió de la diversitat cultural i lingüística.
- Elaboració de **guies de lectura** sobre diversitat lingüística.
- Creació de **parelles lingüístiques**.
- Ús de la metàfora de la **maleta imaginària**, com a forma de treballar els processos de dol migratoris.
- **Mapes lingüístics** del centre educatiu.
- Celebració del **Dia Internacional de la Llengua Materna** (21 de febrer), vinculat als plans educatius d'entorn.

Redissenyam i millorem les reunions amb les famílies

Cal redissenyar i millorar el concepte i planificació de les reunions amb les famílies per fer-les més participatives. Assenyalem els exemples següents:

- Fer **jornades dinàmiques** amb les famílies, estructurades en dues parts diferents:
 - **Oferta d'informació** i instruccions a les famílies.
 - **Recollir informació respecte al que esperen les famílies de l'escola**.
- Utilitzar la metodologia de **classe inversa** (*flipped classroom*) en les reunions amb famílies.
- Creació de **comissions mixtes** amb un funcionament estable.
- Les **trobades esportives** poden servir com a eina educativa per millorar la implicació i ajudar a la coeducació.
- Fer les reunions tenint en compte que l'expertesa i el coneixement resideix en **la suma d'experiències** de tothom qui hi participa.

Identifiquem dificultats en les relacions amb les famílies

Entre les causes que poden explicar la manca d'èxit en el vincle entre les famílies i el centre educatiu podem assenyalar les dificultats següents:

- Fortes resistències en una part important del claustre.
- La formació de parelles lingüístiques just encetat el curs, fet que dificulta la participació de les famílies que s'incorporen més tard al centre.
- Una actitud inadequada de l'equip directiu.
- L'absència del treball en xarxa i una baixa participació.

Superem les històries úniques sobre l'alumnat i les seves famílies

L'educació pot esdevenir una creadora d'històries úniques i d'idees fixes sobre les cultures, que ignoren la complexitat i les particularitats de cada trajectòria vital. Ni les persones són cultures ni aquestes són fixes, sinó dinàmiques i canviants. L'educació intercultural ens dona l'oportunitat de reconèixer històries més reals i equilibrades, plenes de matisos, de canvis, de processos i de recorreguts singulars, de complexitat.

Amb l'objectiu d'establir relacions i vincles significatius que contribueixin a l'èxit educatiu de l'alumnat, defugim la construcció d'històries úniques posant èmfasi en els aspectes següents:

- És necessari en primer lloc donar espai a l'**autocrítica** i evitar l'assimilació a un model determinat de família vinculat al progrés occidental. Aquesta autocrítica ha de tenir en compte els conceptes següents:
 - Poder i lluita d'interessos.

- Diversitat cultural.
- Diversitat familiar.
- Construcció d'identitats.
- Prejudicis i estereotips.
- Història única.
- Privilegi blanc.
- Eurocentrisme.
- Etnocentrisme.
- Universalisme.
- Aquest procediment crític crea i fonamenta **eines de transformació**, com ara:
 - Detecció d'actituds discriminatòries.
 - Pedagogia intercultural crítica.
 - Acceptació de la diversitat.
 - Coneixement, interacció i diàleg.
 - Mobilització i implicació d'entitats i agents socials.
- El **poder** té un paper fonamental en la construcció d'històries úniques. Els **mitjans de comunicació** i la publicitat contribueixen també a la creació d'estereotips i rumors. Cal detectar i sobrepassar mirades basades en l'abundància o la carència.
- És important reconèixer els **referents d'altres orígens culturals**, mitjançant la seva literatura, la seva música, el seu cinema, la seva realitat social i política o les seves llengües. Anem a la recerca de les històries diverses i del que és proper a la realitat de l'alumnat i les seves famílies.
- Establim **vincles positius** amb les famílies i coneixem la seva realitat per possibilitar altres mirades, i així capgirem i enriqueim realitats que s'havien considerat prèviament com a carències. Evitem simplificar les històries dels alumnes i ens focalitzem en els seus aspectes positius.
Cal tenir en compte **fortaleses i oportunitats** que sovint s'ignoren, i cal que el centre incentivi la **visibilitat** de totes les famílies.
- Considerem el centre educatiu com un **espai de relació i socialització** on trobem històries molt diverses. La relació amb les famílies ha de promoure la **intimitat** necessària per fer aparèixer aspectes diferents de la seva pròpia història.
- **No podem conèixer totes les realitats**, ni conèixer cap cultura plenament. Treballem pel coneixement de les famílies i per fomentar l'esperit crític i el respecte cap a qualsevol diversitat.

Recursos formatius

En aquest apartat recollim materials pràctics vinculats a l'àmbit de la implicació de les famílies en l'acció educativa intercultural.

Trobarem eines útils per a l'enriquiment i el contrast en els processos de treball compartit amb els centres educatius, el professorat, l'alumnat, les famílies i la xarxa d'entitats educatives i comunitàries.

Lectures

BLANCH GELABERT, S. *Com redissenyar les reunions amb famílies? Guia pràctica*. Barcelona: Fundació Bofill, 2017.
<https://fundaciobofill.cat/publicacions/com-redissenyar-les-reunions-amb-les-families>

EPSTEIN, J. L.; SANDERS, M. G.; SHELDON, S. B. [et al.]. *School, family, and community partnerships: your handbook for action*. 4a ed. (manual CD). Thousand Oaks CA: Corwin Press, 2019.

ESTEBAN-GUITART, Moisès; LLOPART, Mariona. "La inclusión educativa a través de la aproximación de los fondos de conocimiento e identidad". *Revista Nacional e Internacional de Educación Inclusiva*, vol. 9, núm. 3 (novembre de 2016).

<https://revistaeducacioninclusiva.es/index.php/REI/article/view/258>

LALUEZA, J. L.; GARCÍA-ROMERO, D.; ZHANG-YU, C.; GARCÍA-DÍAZ, S.; CAMPS-ORFILA, S.; PADRÓS, M; MARÍN-SUAZO, C. *Fondos de identidad: ¿cómo hacer significativa la práctica escolar en entornos de exclusión social?* Grup de Recerca en Desenvolupament Humà, Intervenció Social i Interculturalitat (DEHISI). Departament de Psicologia Bàsica, Evolutiva i de l'Educació. UAB Divulga, maig de 2020.

TORT, Toni; COLLET, Jordi. *Escola, famílies i comunitat*. Editorial Octaedro, 2018.

VENTURA, G. "Cal que els pares confiïn més en els mestres i els mestres, en els pares". Entrevista a Enric Prats a *Catorze.cat* (26 de juny de 2020).

Recursos audiovisuals

EL MOUALI, F.; FÉLEZ, M.; CASERMEIRO, P.; KEMAN, Q. *Xerrada i espai de debat sobre educació intercultural: què en pensen les famílies?* Espai Avinyó, Programa BCN Interculturalitat, Ajuntament de Barcelona, novembre de 2019.
https://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/ca/noticia/educacio-intercultural-en-dialeg-que-en-pensen-les-families_784730
https://www.ivoox.com/educacio-intercultural-que-pensen-les-families-audios-mp3_rf_33270437_1.html

NGOZI ADICHIE, Chimamanda. *The danger of a true story*. Conferència de Ted Talk Global, 2019.
<https://www.youtube.com/watch?v=D9lhs241zeg>

1

Preguntes per al meu claustre

Objectius:

- Analitzar allò que es fa amb les famílies, com ho fem i quines són les propostes de millora.
- Oferir eines i orientacions per fomentar la participació i la implicació de les famílies.
- Definir com es fa l'acollida i com es fomenta la participació i la implicació de les famílies.

Preparació:

L'assessora o assessor LIC formula les preguntes següents al seu claustre:

- Penseu que és important que les famílies participin en la presa de decisions del centre educatiu?
- Creieu que les famílies haurien de tenir un espai físic de relació dins del centre educatiu?
- Com valoreu la participació de les famílies en les activitats d'aprenentatge dels seus fills i filles?
- Quins creieu que poden ser els motius per la falta de participació d'algunes famílies?
- Quines actuacions proposaríeu per fomentar la riquesa de la diversitat familiar al vostre centre educatiu?
- Creieu que alguns professionals de l'educació encara promouen prejudicis amb les famílies en funció de la seva participació?
- Com hauria de ser una reunió amb les famílies?
- Quin paper té la participació de les famílies en les activitats d'àmbit comunitari?

Conceptes clau:

- Reconeixement de la diversitat familiar.
 - Participació de les famílies.
 - Relació entre la família i el centre educatiu.
 - Relació entre la família i l'entorn.
 - Espais de decisió.
-

2

El semàfor

Objectius:

- Analitzar allò que es fa amb les famílies, com ho fem i quines són les propostes de millora.
- Oferir eines i orientacions per fomentar la participació i la implicació de les famílies.
- Definir com es fa l'acollida i com es fomenta la participació i la implicació de les famílies.

Preparació:

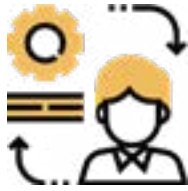
Es presenten davant del claustre tres possibles escenaris educatius relacionats amb la implicació de les famílies. Cada escenari educatiu està representat per tres colors diferents (verd, ambre i vermell) i tres tipologies de recursos per a cadascuna. Els participants hauran de fer una diagnosi de la seva situació actual i després buscar recursos que responguin a les diferents tipologies del quadre intentant fer-se les preguntes “on ens trobem?” i “què necessitem?”.

Escenari educatiu	Recursos eines per a la definició	Recursos eines per a l'anàlisi	Recursos eines per a la transformació
VERD Claustre on es treballa de manera planificada per enfortir la visió intercultural entorn de la relació entre la família i l'escola.			
AMBRE Claustre en què coexisteixen diferents visions sobre la implicació de les famílies.			
VERMELL Claustre amb enormes resistències per a una visió intercultural en el marc de la relació entre la família i l'escola.			

Conceptes clau:

- Diagnosi de la relació entre la família i el centre educatiu.
- Recursos necessaris.
- Propostes de millora.

3

Mediació intercultural

DIÀLEG FAMÍLIES-CENTRE EDUCATIU: UN CAS PRÀCTIC

Un conflicte intercultural s'ha de convertir en una oportunitat d'aprenentatge i transformació

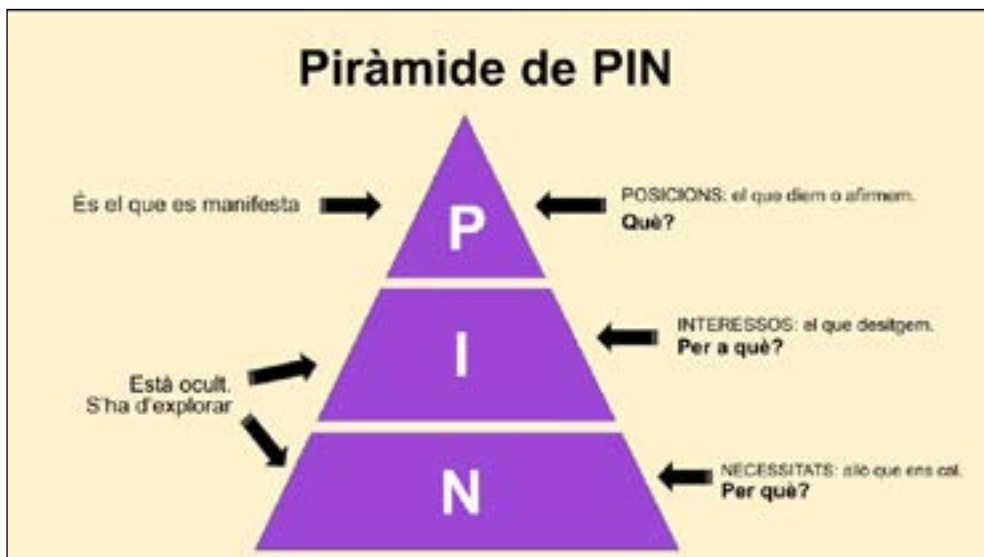
Objectius:

- Fomentar la cohesió social i la millora de la convivència i les relacions dins del centre educatiu.
- Potenciar valors com el respecte i l'empatia.
- Transmetre missatges positius a favor de la convivència intercultural.
- Practicar la negociació en la resolució de conflictes.

Preparació:

No sempre les visions que tenen els centres educatius i les famílies coincideixen entorn d'una problemàtica i les seves possibles solucions. Això no indica sempre que tinguin opinions contràries, sinó que aquesta situació de desacord pot tenir diferents causes, des de la desinformació, passant per les diferents expectatives creades, fins a qüestions purament comunicatives.

A continuació us presentem una situació de desacord, que es pot haver donat en qualsevol centre educatiu de Catalunya, estructurada en els següents tres apartats d'anàlisi que ens ofereix la mediació: [posicions](#), [interessos](#) i [necessitats](#) de les dues parts. Finalment, caldria trobar una solució consensuada i satisfactòria per a ambdues parts.

Posicions:

• **Centre educatiu:** el centre educatiu (direcció i claustre de professorat) reitera que les famílies no s'impliquen i mostren molt poc interès per les activitats acadèmiques, esportives, formatives que organitza el centre adreçades tant a famílies com alumnat en horari no lectiu.

• **Famílies:** el centre educatiu no ens informa pels canals adequats. No rebem prou informació. Les reunions amb les famílies es posen en horaris complicats per conciliar la vida familiar i laboral. "No entenc les circulars." "No entro en la plataforma o pàgina web del centre educatiu."

Interessos:

• **Centre educatiu:** millorar el rendiment acadèmic de l'alumnat i el seu comportament; buscar la implicació de les famílies en les activitats del centre; incentivar la participació en els òrgans col·legiats, etc.

• **Famílies:** millorar l'aprenentatge dels fills i filles; participar en la vida del centre i en la presa de decisions; ser consultades prèviament sobre aspectes que impliquen els fills i filles, etc.

Necessitats:

- **Centre educatiu:** com crear més espais de trobada i relació amb les famílies, augmentar la participació de les famílies, millorar la comunicació entres les famílies i el centre educatiu, reduir l'absentisme escolar, etc.
- **Famílies:** conèixer i participar de manera plena de la vida del centre educatiu, tenir coneixement del seguiment acadèmic i personal dels seus fills i filles, saber com són les activitats i com aquestes activitats milloren l'aprenentatge dels fills i filles, etc.

Acords/compromisos

Des d'una perspectiva intercultural com abordariéu aquesta situació?

Conceptes clau:

- El conflicte com a possibilitat d'aprenentatge.
 - Negociació.
 - Escolta activa.
 - Comprensió dels posicionaments, interessos i necessitats de "l'altre".
-

4

El perill d'una sola història

Objectius:

- Avançar en la detecció dels prejudicis i estereotips que es poden crear amb les famílies del nostre centre educatiu.
- Reflexionar críticament sobre la visió etnocèntrica i heteropatriarcal que de vegades tenim com a docents.
- Fer visible la riquesa cultural de totes les famílies del nostre centre educatiu.
- Escoltar, reconèixer i valorar les històries úniques de les famílies del nostre centre educatiu.
- Comprendre el perill de conèixer una sola història.

Preparació:

L'assessora o assessor pot compartir el vídeo de la xerrada de Chimamanda Ngozi Adichie com una tasca prèvia i dedicar la sessió a la posada en comú de les diferents reflexions dels docents o bé visionar el vídeo durant la sessió.

Possibles preguntes després del visionament:

- L'escola coneix una sola història de les famílies? Quina és la història única que tenim sobre els nostres alumnes? Quina història preval a l'escola respecte dels infants i joves de famílies amb orígens i trajectòries diverses? Quins són els perills de tenir una sola història dels nostres alumnes i les seves famílies? Quins riscos correm? Com podem equilibrar les històries úniques que tenim sobre els nostres alumnes i les seves famílies?
- Quina importància té que les famílies tinguin veu d'igual a igual i puguin enriquir la història única que mantenim com a docents pel que fa l'educació dels seus fills i filles a l'escola? Què podem guanyar, nosaltres, com a docents, com a escola, i les famílies, els alumnes?
- Coneixem les històries que ens aporten les famílies? Els expedients dels alumnes, font de coneixement en segons quins casos. Com ens ancorem o no en les històries dels alumnes: per mitjà del judici o de l'acceptació?
- Què entenem per *participació familiar*? On situem les famílies al nostre centre? De quina manera les fem participar? Com ho recollim als nostres documents de centre (PEC, normes d'organització i funcionament del centre, pla d'acció tutorial, pla d'acollida, programacions, etc.)?

Conceptes clau:

- Detecció de prejudicis i estereotips.
- Visió etnocèntrica i visió heteropatriarcal.
- Diversitat de models familiars.
- Riquesa cultural de les famílies.
- Visió crítica en clau intercultural del món educatiu.

Àmbit 4. Èxit educatiu i interculturalitat

En aquest àmbit es presenten aportacions clau per treballar l'èxit educatiu dins els centres educatius tenint en compte experiències inspiradores en l'àmbit internacional. Aquesta visió és important per enriquir els factors més concrets i propers que aborden les professionals de l'àmbit educatiu en la relació directa amb els centres.

Conceptes

Dimensió comunitària

La recerca evidencia que la dimensió comunitària incrementa l'èxit educatiu, ja que la complicitat entre escola i entorn millora el rendiment acadèmic perquè l'alumnat percep la connexió entre el projecte de centre, la comunitat educativa i el seu entorn.

L'aplicació de la dimensió comunitària augmenta l'èxit educatiu ja que l'alumnat millora el rendiment acadèmic i la seva actitud a l'escola, i això permet superar algunes barreres d'aprenentatge, oferir més oportunitats educatives i optimitzar recursos.

La dimensió comunitària apareix en un territori quan existeix una connexió entre **el quan** (el temps educatiu dins l'àmbit educatiu formal i no formal), **l'on** (espai de l'escola, entitats, espais públics), **el qui** (els agents que hi intervenen amb un sentit ampli: professionals educatius, família i alumnat) i **el què** (la connexió d'aprenentatges, competències, continguts, interessos de l'alumnat, experiències prèvies de l'alumnat, experiències prèvies de la família i la participació de l'alumnat en el seu procés educatiu). És un camí bidireccional i, per tant, l'alumnat també crea aprenentatge gràcies a la mateixa feina dels agents educatius.

La dimensió comunitària permet donar resposta a reptes d'alta complexitat, per exemple l'abandonament escolar prematur o les segregacions educatives. El programa Prometeus⁸ n'és un exemple. Planteja abordar la problemàtica complexa de com canviar l'expectativa educativa d'un barri (quelcom intangible), mitjançant accions educatives col·laboratives que permeten millorar una problemàtica tan complexa com aquesta en un territori concret.

Factors per a l'èxit educatiu

Els factors clau que permeten conèixer les condicions idònies per contribuir a l'èxit educatiu amb una mirada intercultural s'analitzen posant el focus en l'acompanyament i l'aprenentatge, en el lideratge i en la cultura escolar positiva.

Focus en l'acompanyament i l'aprenentatge

En l'acompanyament i l'aprenentatge hi ha dos elements clau que afavoreixen l'èxit educatiu:

8. Prometeus és un projecte comunitari, sorgit al barri del Raval, amb una àmplia participació d'entitats, tant educatives com socials, i coordinat per Associació Educativa Integral del Raval.

<https://www.aeiraval.org/joves-amb-futur/>

Currículum contextualitzat

El currículum contextualitzat, que és la capacitat de contextualitzar els continguts i aprenentatges. La vinculació entre continguts i pràctica educativa amb els coneixements previs de l'alumnat, amb les seves pròpies experiències i amb les pràctiques socioculturals familiars i de la comunitat. El punt de partida és l'experiència de l'alumnat en què s'incorpora la pròpia identitat de l'aprenent i es vinculen interessos, veu, experiència i història familiar sabent que determina com l'alumnat es percep a si mateix.

Quan es fa un enfocament curricular ben estructurat i connectat a les experiències de vida de l'alumnat es creen ambients estimulants des del punt de vista cognitiu. És important proposar reptes educatius a l'aula, que és el que permet tenir tota aquesta dimensió activa i fa que aquesta pràctica sigui indispensable per aconseguir més èxit educatiu. I aquí la interculturalitat és clau, perquè parteix de les necessitats, les motivacions, les expectatives, tot i entenen que el procés d'aprenentatge té a veure amb aquesta identitat que defineix el jo i que ens va definint com a persones.

Rol educatiu actiu i ampli

El rol educatiu actiu, ampli i global dels docents apareix quan són conscients que el seu rol no se situa exclusivament a l'aula i l'alumnat ho sap, ho percep i reconeix la capacitat del professorat d'implicar-se més enllà de l'aula. Aquesta implicació determina a la pràctica una vinculació més gran o més petita de l'alumnat amb el que passa dins l'aula i el que passa fora.

Focus en el lideratge

En el lideratge pedagògic hi ha quatre elements clau que afavoreixen l'èxit educatiu:

Tutories formals i informals

Les tutories formals amb el treball dins l'aula i el grup classe combinades amb l'acció tutorial fora de l'aula, en els espais informals, promou una implicació més alta de l'alumnat. La dedicació que els docents poden donar a l'alumnat estableix un sistema de relacions compromeses i implicades que comporta altres aprenentatges que després a l'aula connecten directament amb els aprenentatges estrictament acadèmics.

Personalització educativa

Un dels factors clau en l'èxit educatiu és incorporar l'ecologia de l'aprenentatge en la docència. L'ecologia del lloc on tenen lloc els aprenentatges i com aquestes experiències, bagatges, determinen a la pràctica també la identitat de qui soc jo (alumnat). Com més coneixement tinguin els docents de l'alumnat, més fàcils seran aquests processos d'aprenentatge vinculats amb l'àmbit acadèmic.

Com a evidència pràctica, l'experiència portada a terme en els estudis de Pedagogia i d'Educació (Facultat d'Educació, Universitat de Girona), en què l'alumnat fa un treball d'identificació d'un aprenentatge significatiu, amb sentit i valor personal, que hagi fet al llarg de la seva vida. Després situa el context de l'aprenentatge (context formal, no formal o informal) i finalment l'analitza. Fins ara, s'han analitzat 190 aprenentatges significatius. D'aquests, el 20 % de l'alumnat ha estat en context formal, el 38 % ha estat en entitats o en context no formal en sentit ampli, i el 42 % el situa en context informal. L'alumnat participant té una mitjana d'edat de 20 anys.

La personalització educativa no significa la individualització. No és un producte educatiu que potencia la individualitat de l'alumnat. En recerca educativa s'han identificat onze estratègies⁹ de personalització educativa

9. COLL, C., ESTEBAN-GUITART, M.; IGLESIAS, E. *Aprenentatge amb sentit i valor personal. Estratègies, recursos i experiències de personalització educativa*. Barcelona: Graó, 2020.

que estan vinculades a la dimensió educativa intercultural. A través d'estratègies molt concretes es poden aprofitar els interessos, veus i inquietuds de l'alumnat i traslladar-los a l'aprenentatge acadèmic. A continuació, s'enumeren algunes estratègies de personalització educativa:

- Connectar textos d'aula amb experiències de l'alumnat.
- Utilitzar la cultura popular dels aprenents com a palanca per ampliar l'aprenentatge.
- Caixes d'identitat.
- Mapar els interessos personals i connectar-los a càpsules de coneixement a l'escola, interessos que es connecten amb nínxols de coneixement¹⁰ de les famílies i així utilitzar les fonts de coneixement d'identitat dels estudiants o les famílies des d'una perspectiva intercultural. Mitjançant aquesta metodologia aconseguim que tots aquests coneixements de les famílies es visibilitzin a l'aula, es connectin amb el currículum i assoleixin un alt reconeixement entre l'alumnat perquè precisament es parteix dels interessos i bagatge de l'alumnat.
- Contextualitzar els espais d'aprenentatge. Per exemple, si hi ha alumnes que en l'expressió artística destaquen i això es vol connectar amb el currículum, a l'escola es pot contextualitzar i crear ambients de dalt a baix, per repensar i redissenyar diferents espais de l'escola a partir d'aquests interessos.

Lideratge reconegut

Un altre factor determinant en l'èxit educatiu és que l'alumnat percep si hi ha un lideratge distribuït, és a dir, si el centre educatiu va en una sola línia i si aquesta sola línia interpel·la l'alumnat. Aproximadament el 20 % de l'aprenentatge acadèmic de l'alumnat té a veure amb la capacitat de lideratge de l'equip directiu que encapçala el projecte del centre.

Focus en la cultura escolar positiva

En la cultura escolar positiva hi ha tres elements clau que afavoreixen l'èxit educatiu:

Expectatives del professorat

Analitzar quines són les expectatives del professorat en relació amb l'alumnat és clau per poder treballar l'èxit educatiu en un centre educatiu. "Què és un bon alumne?" És a dir, què seria un bon alumne per a un claustre concret? Si es respon aquesta pregunta en grup, sortiran molts aspectes a treballar en l'àmbit intercultural; es projecten expectatives, aspiracions, interessos, mites i visions dels docents.

Desafecció escolar com a símptoma

En relació amb la desafecció escolar no s'ha de confondre el símptoma amb les causes. El que es veu és el símptoma i el que passa és un procés molt més ampli en el temps en què entren molts factors; requereix una feina de mirar enrere i més enllà del que és visible.

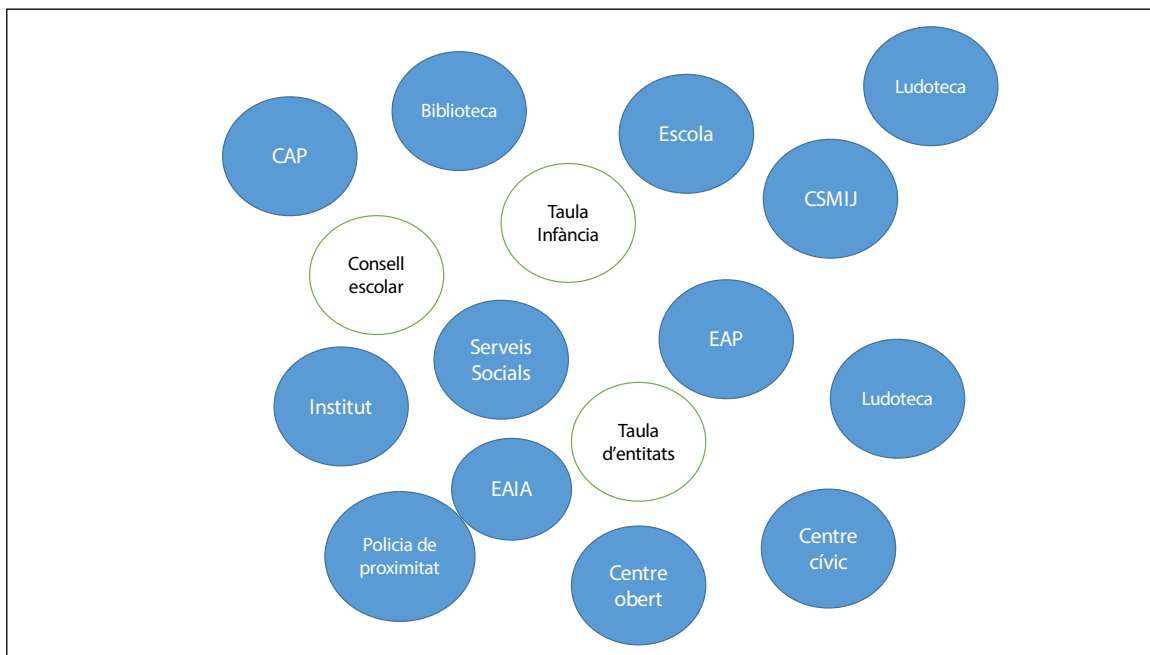
Interdependència amb la comunitat educativa

El treball en xarxa és fonamental per a l'èxit educatiu i el sistema relacional que s'estableix amb els agents és clau perquè el treball en xarxa tingui un impacte positiu en l'èxit educatiu de l'alumnat.

A continuació es presenten tres imatges per analitzar la gradació en les fases del sistema relacional que es pot establir en el treball en xarxa:

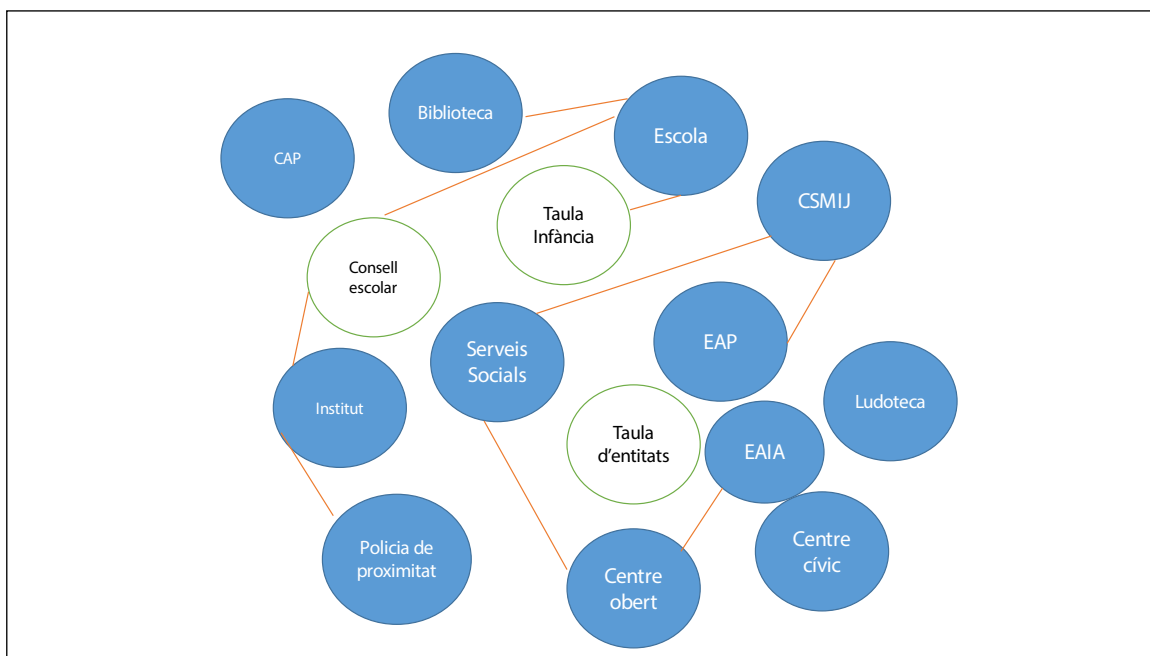
10. ESTEBAN-GUITART, M.; LLOPART, M. "La inclusión educativa a través de la aproximación de los fondos de conocimiento e identidad". *Revista Nacional e Internacional de Educación Inclusiva*, vol. 9 (3) (2016), p. 145-157.

En la primera imatge, es pot observar que no hi ha relació entre els espais de relació tècnica i els espais de relació entre els agents educatius (visió estàtica).

Imatge: Sistema relacional estàtic¹¹

La imatge següent il·lustra com la interacció entre els agents d'una xarxa educativa obre possibilitats infinites de comunicació, coordinació i aprenentatge. En aquest sentit, els plans educatius d'entorn proposen la creació d'una xarxa educativa de caire comunitari com una eina clau per aconseguir l'èxit educatiu de tot l'alumnat.

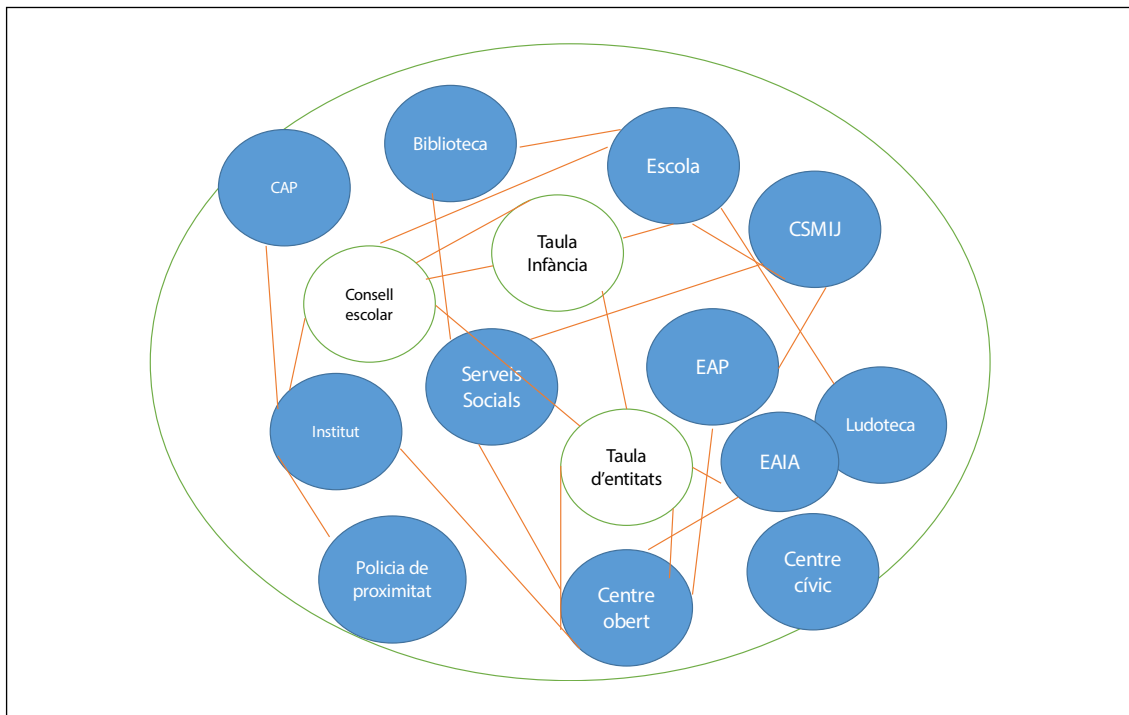

Imatge: Sistema relacional intermedi

11. Gràfics elaborats pel grup de treball de LIC.

I en aquesta tercera imatge, es poden observar dos canvis: apareix una xarxa de relacions ja constituïda i configurada en aquest intercanvi (una certa interdependència) i s'ha creat un ecosistema més global en què tots els agents s'han preguntat prèviament en què es necessiten.

Aquest diagrama ens explica que ja està avançada la construcció d'un ecosistema educatiu, en què cada agent dona resposta a la pregunta clau: "en què ens necessitem?".

Imatge: Sistema relacional òptim

Un dels reptes principals com a assessors LIC és dinamitzar les interdependències necessàries perquè es pugui establir un marc de treball en xarxa òptim i situar-se en un marc de relació horitzontal. Des del punt de vista de la governança educativa, s'indica que no es tracta de portar als espais en què es troben diferents agents educatius les lògiques de poder que existeixen en el seu context originari. Si es fa, probablement es traslladaran aquestes relacions de poder.

Per això, per facilitar aquestes interdependències, es proposen les preguntes següents:

- En què ens necessitem els centres educatius i les entitats educatives?

En les entitats que donen suport educatiu o suport acadèmic en el temps no lectiu, el gran repte és trobar aquesta visió bidireccional horitzontal entre les entitats i els centres educatius perquè, amb aquesta lògica, es pugui anar avançant cap a l'èxit educatiu. Quan l'entitat de base educativa (entitat, ludoteca, centre obert, etc.) ha participat conjuntament amb un centre educatiu i tots dos han compartit en què es necessiten, això significa que aquí hi ha hagut un treball en què s'han mostrat els recursos educatius del territori i s'han reconegut les singularitats de cadascú.

Els assessors LIC tenen, com una de les seves principals tasques, acompanyar els centres educatius en la identificació dels matisos i les diferències entre les entitats d'un mateix municipi. Les experiències que en aquest sentit permeten avançar són aquelles en què els professionals dels centres educatius fan de connectors, de prescriptors que connecten l'alumnat amb l'oferta educativa del barri perquè saben interpretar perfectament què fa cada entitat de diferent i, per tant, tenen la capacitat de connectar necessitats, potencialitats, recorreguts i itineraris.

Quan hi ha aquest reconeixement mutu entre institucions educatives, es pot passar al pla següent.

- Quins objectius educatius compartim?

Sense deixar de fer el que cadascú fa i sense canviar les funcions bàsiques, s'ha de passar a un pla més operatiu i posar en el centre l'alumnat (especialment el que té més risc educatiu) per respondre la pregunta **"en què ens necessitem?"** i ser capaços de traduir-la en un objectiu educatiu compartit. A partir d'aquí podem començar a imaginar un protocol de coordinació, un projecte compartit o una activitat dissenyada conjuntament que estarà relacionada amb allò que podem fer plegats.

- Què podem fer plegats?

Amb l'experiència en aquesta línia de treball per a l'èxit educatiu, en clau intercultural i amb una dimensió comunitària compartida entre escola i entitat del barri o del municipi, destaquem com a factors clau posar en comú la mirada en els infants i joves, coordinar-se i poder preparar reunions conjuntes entre el tutor, l'educador i l'infant o jove en espais informals del barri. Aquesta tutoria pot resultar molt potent, perquè està preparada i perquè es posa l'accent no en els dèficits sinó a veure quins aspectes es poden mobilitzar (curriculars, acadèmics i personals). A partir d'aquí, podem identificar alguns canvis: el noi o noia se sent reconegut, és conscient que el seu tutor surt del seu propi espai de l'escola (tutoria formal) i s'adona que es mobilitzen recursos no solament acadèmics sinó també personals.

En alguns països d'Europa s'han portat a terme experiències d'intercanvi de professionals durant un temps concret (dues setmanes) en què cada professional ocupa un lloc d'un altre professional de l'educació (per exemple, assessors LIC fan d'educadors d'una entitat de base educativa, a la vegada que l'educador es posa a fer d'assessor LIC). Hi ha un intercanvi de papers professionals durant un temps breu que possibilitarà entendre com és aquest entramat de relacions intangible i com entenem, en la pràctica, l'ecosistema en què ens trobem i del qual formem part per anar construint quotes d'èxit educatiu.

Aprentatges

"Existeix un cert consens a entendre l'èxit educatiu com un procés participat, dialògic i reductor de l'exclusió educativa (UNESCO 2008, OCDE 2012).

"Quan parlem d'èxit educatiu ens referim a un repte complex en què, de forma complementària, intervenen diverses dimensions. Algunes d'aquestes dimensions estan relacionades amb aspectes individuals; altres, estretament vinculades a l'àmbit social:

- "Condicions d'equitat en l'accés al sistema educatiu i en la permanència en el procés escolar.
- "Rendiment acadèmic individual (competències i habilitats necessàries per desenvolupar-se de forma satisfactòria en la vida social i laboral).
- "Accés i participació en els diferents àmbits educatius formals i no formals (connexió de temps i espais).
- "Impacte i retorn educatiu (ús del capital educatiu per a la millora de la societat).

"Des del punt de vista individual, l'èxit educatiu implica l'assoliment d'unes competències bàsiques que es concreten i despleguen en el currículum mitjançant diferents tipus de continguts. L'èxit, però, també es configura a partir d'aprenentatges de caire més personal que es desenvolupen en entorns no acadèmics com la família, els amics, les entitats de lleure educatiu, etc. La definició d'èxit educatiu ha de tenir en compte, doncs, diferents àmbits i dimensions."¹²

12. Extret de *Dispositiu formatiu en interculturalitat per a tècnics LIC. Àmbit èxit educatiu*.

Partint d'aquests plantejaments d'èxit educatiu, s'analitza la relació que hi ha entre el desenvolupament de l'èxit educatiu i la interculturalitat als centres educatius.

Aprentatge acadèmic i aprenentatge personal

El concepte d'èxit educatiu és molt ampli, associat normalment al nivell i les competències acadèmiques. Quan es creua el concepte d'èxit educatiu amb el concepte d'interculturalitat va molt més enllà. S'ha de vincular a la idea de promoure el desenvolupament integral, de veure l'infant com a infant, el jove com a jove i no només com a alumne o alumna.

El fet que impulsem la interculturalitat als centres com a reconeixement de les diferències, és una acció que multiplica les possibilitats de l'infant, no només com a alumne, sinó per connectar els seus interessos, els seus sentiments i el que observa en el seu entorn més proper.

Treballar la interculturalitat a l'aula permetrà desenvolupar el currículum intercultural, incloure el coneixement i el bagatge cultural de l'alumnat, farà que es valori el coneixement que aquests tenen més enllà del centre educatiu vinculat a la seva família i el seu entorn. Totes aquestes actuacions educatives potencien l'aprenentatge significatiu i, per tant, promouen l'èxit educatiu.

L'èxit educatiu no és un projecte en soledat sinó col·lectiu

La visió sobre el concepte d'èxit educatiu s'ha de compartir i treballar conjuntament amb tots els professionals de la comunitat educativa perquè pugui anar més enllà de l'èxit acadèmic: sortir amb uns estudis i assolir unes competències.

L'element fonamental és el treball en xarxa, amb tots els agents implicats del territori, per garantir que l'èxit educatiu sigui assolit per tot l'alumnat des d'una vessant intercultural. Aquest concepte d'aprenentatge comunitari és fonamental per compartir significats i avançar en la mateixa direcció per aconseguir objectius compartits.

Un dels reptes del treball en xarxa és que compartim objectius amb centres educatius, entitats educatives, entitats de lleure, per evitar que es treballi de manera individualista. La situació de pandèmia actual ha agreujat aquest problema i, evidentment, aquest fet ha repercutit en l'èxit educatiu de l'alumnat. Els plans educatius d'entorn¹³ són una proposta educativa que intenta donar resposta integrada i comunitària a aquesta necessitat educativa coordinant i dinamitzant l'acció educativa i inclusiva en els diferents àmbits, tant formals com no formals. Per tant, és una proposta educativa que treballa interculturalment per aconseguir l'èxit educatiu.

L'èxit educatiu es fonamenta en una axiologia que té a veure amb la interculturalitat, l'equitat i la igualtat

Tant l'èxit educatiu com la interculturalitat es basen en la combinació de dos aspectes que tenen una importància de primer ordre: l'equitat i la igualtat. L'equitat entesa com tot allò que té un i que ha de tenir l'altre també, una distribució justa de drets, obligacions, beneficis, oportunitats, recursos, etc. Per tant, l'èxit educatiu no s'ha de centrar només en el rendiment acadèmic sinó que té a veure també amb el procés de definició d'un projecte de vida emmarcat amb uns valors i unes competències.

13. Els plans educatius d'entorn són una proposta educativa que vol donar resposta a les múltiples necessitats de la nostra societat. http://xtec.gencat.cat/ca/comunitat/entorn_pee

Per assolir l'èxit educatiu és indestriable que treballem l'educació intercultural, per poder preparar l'alumnat per ser competent i poder participar en una societat democràtica plural. Cal que s'entengui l'èxit educatiu des d'aquesta perspectiva.

La visió de l'èxit educatiu com un element de millora social, d'un cert retorn educatiu i de millora de la societat. L'educació intercultural facilita que qualsevol alumne o alumna, amb un bon acompanyament, amb suports pedagògics adequats, pugui assolir l'èxit educatiu.

Seguint la definició d'èxit educatiu que fa la UNESCO, justament la interculturalitat és una resposta pedagògica que té com a finalitat la igualtat en drets, deures i oportunitats dins d'un marc de valors compartits que promoguin espais de relació i inclusió amb elements de cohesió social i d'igualtat d'oportunitats. Per tant, per avançar en el desenvolupament de l'èxit educatiu, el treball ha de ser també intercultural.

Perquè hi hagi èxit educatiu, cal que hi hagi reconeixement del punt de partida, del bagatge de cadascú. En aquest sentit, l'èxit educatiu no és transmissor, d'una part a una altra.

A continuació es presenten tres projectes com a bones pràctiques de treballar l'èxit educatiu amb una mirada intercultural que inclou la dimensió comunitària.

Projecte Passaport Edunauta

El projecte Passaport Edunauta¹⁴ és un projecte que impulsa la Fundació Jaume Bofill i la cooperativa +Educació que pretén connectar els aprenentatges significatius (educació formal i no formal) de l'entorn on viuen els infants. A través d'un passaport, a l'infant, cada vegada que va a una destinació d'aprenentatge, li posen un segell conforme ha participat de l'activitat. En aquests moments es porta a terme a Sant Boi de Llobregat, però l'objectiu del projecte és portar-lo a terme a diferents municipis.

En molts ecosistemes en què es treballa per l'èxit educatiu, l'objectiu de l'entorn és treballar per l'equitat alhora. El projecte Edunauta acredita el que s'aprèn en diferents contextos com una estratègia per reconèixer i visibilitzar la grandesa i potencialitat de la mateixa comunitat educativa, no només d'un espai. Hi ha moltes experiències, sobretot als Estats Units, que van en aquesta direcció, i també hi ha molt de debat sobre diferents aspectes, com ara si cal acreditar-ho tot o el fet que l'acreditació és molt subjectiva.

El projecte no ha estat exempt de crítiques. Una aportació és que els infants sense recursos econòmics tampoc no poden participar en activitats extracurriculars de qualitat, com és el cas d'Edunauta. És veritat que posa en valor tot el que sigui l'educació no formal, però el problema és que no es pot garantir la gratuïtat en les activitats extracurriculars, tot i que en alguns territoris s'han pogut catalogar les extracurriculars com un bé públic. Resulta imprescindible garantir l'accés a tots els infants d'activitats fora del centre educatiu perquè també és una forma de garantir l'equitat en termes d'accés. La segregació no és només a les escoles. S'ha de parlar de segregacions educatives en un sentit ampli.

El que resulta interessant del projecte Edunauta és que s'estableix un treball i aprenentatge en xarxa: entitats, Departament d'Educació, ajuntament, AMPA, etc.

Intercanvi entre professionals de l'àmbit educatiu

En aquests moments a Catalunya no hi ha experiències formals en què es faciliti l'intercanvi de professionals d'un rol educatiu diferent durant un temps concret en diferents centres de la comunitat educativa.

14. La crida Passaport Edunauta, territoris que connecten oportunitats, està impulsada per la Fundació Jaume Bofill, entitat referent en la lluita contra les desigualtats socials a Catalunya a través de l'educació, i per la cooperativa +Educació, entitat pionera en el desenvolupament de passaports d'aprenentatge fora de l'escola per a infants, amb el projecte de la Universitat del Temps Lliure. <https://www.passaportedunauta.cat/edunautes-app/families/index.xhtml>

A Alemanya, per exemple, sí que hi ha experiències que funcionen en aquesta direcció. Cada professional té els seus mites i l'intercanvi —que de vegades requereix acords entre institucions— permet empatitzar i obrir la mirada amb l'objectiu que, al tornar al lloc de feina, s'incorporen en el procés de treball els aspectes que s'han après.

Experiència d'èxit educatiu intercultural: el programa Prometeus d'accés i permanència de joves del Raval a les universitats

El programa Prometeus¹⁵ va néixer al Raval fa poc més de quatre anys. Impulsat per Associació Educativa Integral del Raval i el diari *El Raval* i amb la col·laboració municipal del Departament d'Educació, el projecte va néixer amb la intenció d'ajudar els alumnes de batxillerat dels instituts públics del barri (Milà i Fontanals i Miquel Tarradell) a accedir als estudis universitaris i a culminar-los amb èxit.

El projecte va ser batejat com a Prometeus agafant el nom del personatge de la mitologia grega que va pujar a l'Olimp per robar el foc als déus i baixar-lo a la terra per ajudar els homes. Seguint aquest exemple de transmissió generosa del coneixement, el projecte convida els alumnes participants a comprometre's amb el barri a "retornar al barri" l'ajuda rebuda ajudant els alumnes de les futures generacions.

Retorn social de les persones joves participants

- El jovent que s'ha implicat en el programa Prometeus ajuda i fa retorn social als nous joves que s'hi volen incorporar. És a dir, motiven els altres alumnes perquè tinguin ganes i vegin que és possible fer el procés.

Un programa per a tot el barri

- No és un programa exclusivament per a joves d'origen migrant, sinó obert a tot el barri. És per a tothom. Hi participen també joves de famílies autòctones, encara que la majoria de joves participants són de famílies migrades.

Importància dels referents positius

- Sovint les persones joves no saben si el seu desig d'estudiar a la universitat és possible per falta de referents acadèmics a l'entorn familiar. Dona molta força i treu moltes pors i preocupacions quan saps que altres persones, en la teva mateixa situació i amb les teves mateixes dificultats, ho fan o ho han aconseguit.

El paper de la família

- Té un paper molt important la postura de la família quan el jovent decideix que vol seguir estudiant després de l'ensenyament obligatori. Alguns es troben amb resistències per part de les famílies, ja sigui per dificultats econòmiques, perquè tenen altres prioritats o, en algunes ocasions, pel fet de ser noies. Les converses/entrevistes amb les famílies són un element clau per aconseguir l'èxit.

Garanties d'admissió

- Molts joves amb 17 i 18 anys tenen moltes ganes de seguir estudiant i el sistema educatiu no els ho permet. Però el cert és que el sistema educatiu els ha d'acceptar fins als 18 anys. Tota la manca de recursos que hi ha als centres fa tirar enrere que aquestes matrícules puguin fer-se realitat. Però no és només que als instituts faltin recursos sinó que també es demana convalidació dels títols de l'ESO (quart). Aconseguir aquests papers és llarg, complex i mentrestant els i les joves perden un temps molt valuós en aquesta etapa de la seva vida. El sistema de convalidació s'ha de millorar. De tota manera, mentre s'esperen aquestes convalidacions, és important

15. <https://www.amicsdelarambla.cat/cat/noticia/el-programa-prometeus-comenca-a-donar-fruits>

insistir que puguin fer el quart d'ESO. Això els permet adquirir tot l'aprenentatge de la llengua. Això, que seria "perdre" un any, en realitat els dona tota la fortalesa de la llengua, tant oral com escrita, per poder enfrontar-se amb un primer de batxillerat, si ho volen fer.

Recursos formatius

Lectures

ANDERSON MOORE, K.; EMIG, C. *Integrated student supports: a summary of the evidence base for policymakers*. 2014.

COLL, C.; ESTEBAN-GUITART, M.; IGLESIAS, E. *Aprenentatge amb sentit i valor personal. Estratègies, recursos i experiències de personalització educativa*. Barcelona: Graó, 2020.

GONZALES, L.; GUNDERSON, J.; WOLD, M. *Linking common core and expanded learning*. *Leadership*, 42 (3), 18-22, 2013.

GRIFFIN, S. S.; MARTINEZ, L. *The value of partnerships in afterschool and summer learning: a national case study of 21st century community learning centers*, 2013.

HARRIS, E.; DESCHENES, S.; WESTMORELAND, H.; BOUFFARD, S.; COFFMAN, J. *Partnerships for learning: promising practices in integrating school and out-of-school time program supports*. Cambridge: Harvard Family Research Project, 2010.

HOPKINS, D.; REYNOLDS, D. *The past, present and future of school improvement*. Londres: Department for Education and Skills, 2002.

LEITHWOOD, K.; STEINBACH, R. "Successful leadership for especially challenging schools". *Handbook of Educational Leadership and Management*. Pearson Ed., 2003.

MEIRIEU, P. *L'école, mode d'emploi. Des "méthodes actives" à la pédagogie différenciée*. París: Ed. ESF, 5a ed., 1990.

MONTGOMERY, A.; ROSSI, R.; LEGTERS, N.; MCDILL, E.; MCPARTLAND, J.; STRINGFIELD, S. *Educational reforms and students placed at risk: A review of the current state of the art*. Washington, DC: US Department of Education, OERI, 1993.

MUIJS, D., HARRIS, A.; CHAPMAN, C.; STOLL, L.; RUSS, J. "Improving schools in socioeconomically disadvantaged areas – a review of research evidence". *School Effectiveness and School Improvement: An International Journal of Research, Policy and Practice*. 15(2), p. 149-175, 2004.

OFSTED. *Good practice in re-engaging disaffected and reluctant students in secondary schools*. Referència núm. 070255. Londres: Ofsted, 2008.

PERRENOUD, P. *L'évaluation des élèves. De la fabrication de l'excellence à la régulation des apprentissages*. Brussel·les: De Boeck, 1998.

1

Preguntes per al meu claustre

Objectius:

- Establir la relació entre èxit educatiu i interculturalitat.
 - Reflexionar sobre els elements que fomenten l'èxit educatiu.
 - Reflexionar sobre la mateixa pràctica educativa.
-

Preparació:

L'assessora o assessor LIC formula les preguntes següents al seu claustre:

- Per què creieu que és important fomentar la dimensió comunitària del vostre centre educatiu?
 - Com podríem incorporar el bagatge, interessos i experiències de l'alumnat en la nostra pràctica educativa?
 - Tot i les altes expectatives que l'alumnat d'origen estranger té en el sistema educatiu, és el que presenta resultats acadèmics més baixos. Què falla?
 - Què és un bon alumne?
 - Per què creieu que és important crear altes expectatives amb el nostre alumnat?
 - La recerca ens diu que crear espais d'aprenentatge en espais no formals o informals millora la qualitat de l'aprenentatge. Però com ho fem, això?
-

Conceptes clau:

- Treball comunitari en xarxa.
 - Expectatives.
 - Èxit educatiu.
 - Educació intercultural.
 - Currículum intercultural.
 - Connexió d'espais educatius.
-

2

Espais de relació en xarxa

Objectius:

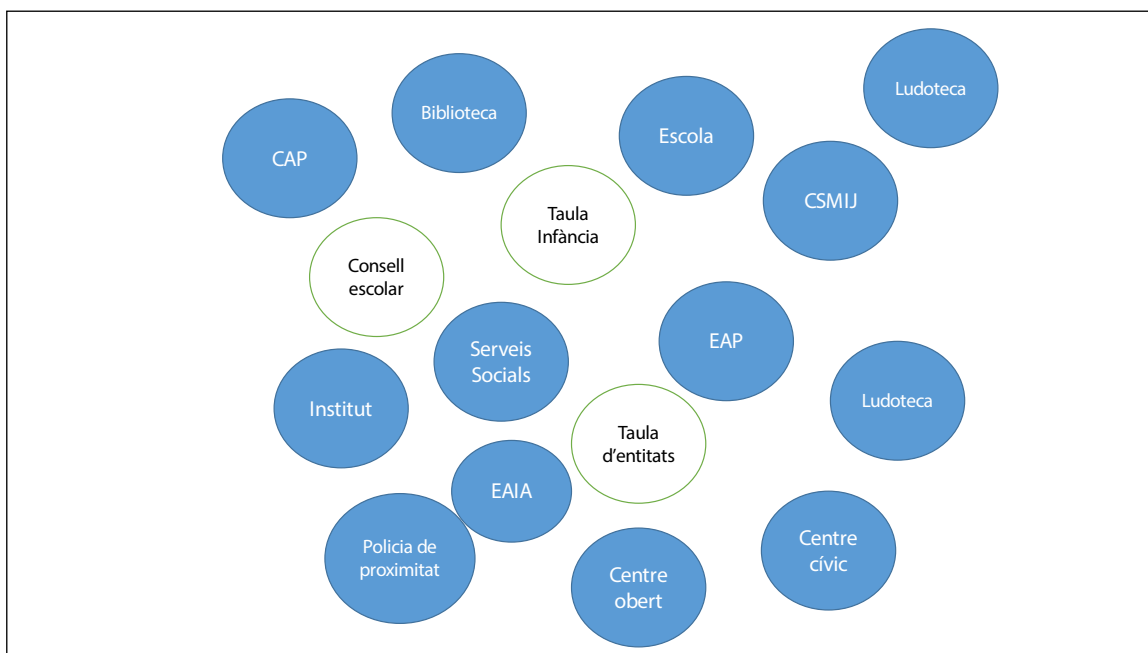
- Establir la relació entre èxit educatiu i interculturalitat.
- Reflexionar sobre els elements que fomenten l'èxit educatiu.
- Reflexionar sobre la mateixa pràctica educativa.

Preparació:

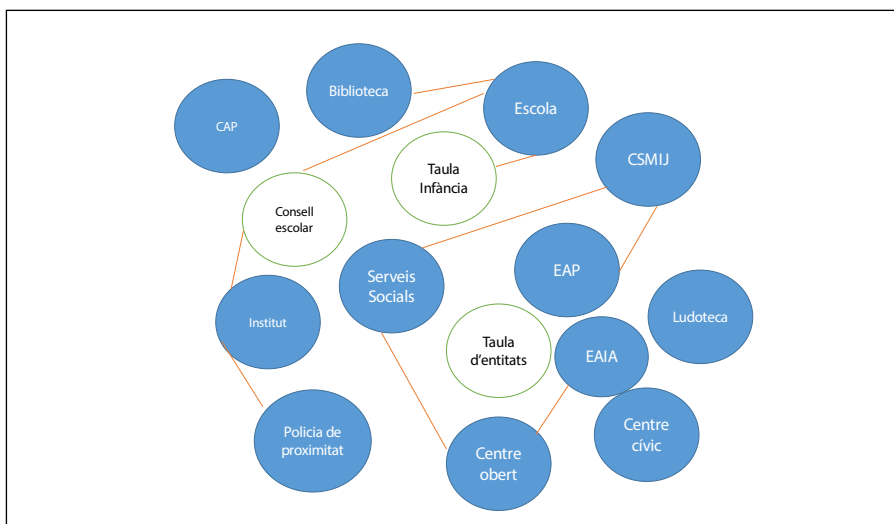
L'assessor o assessora LIC presenta una imatge de diferents agents comunitaris sense cap vinculació entre ells.

En la imatge de sota tenim qualsevol barri, municipi, territori en què vosaltres podríeu treballar. Tenim tres esferes de color blanc i la resta de color blau. Què són les esferes sense emplenar?

Són punts de treball en xarxa, espais de relació tècnica, espais de relació, de decisió i participació entre agents educatius. Aquesta imatge representa una visió estàtica, en què de moment no existeix cap vinculació i està tot per fer.

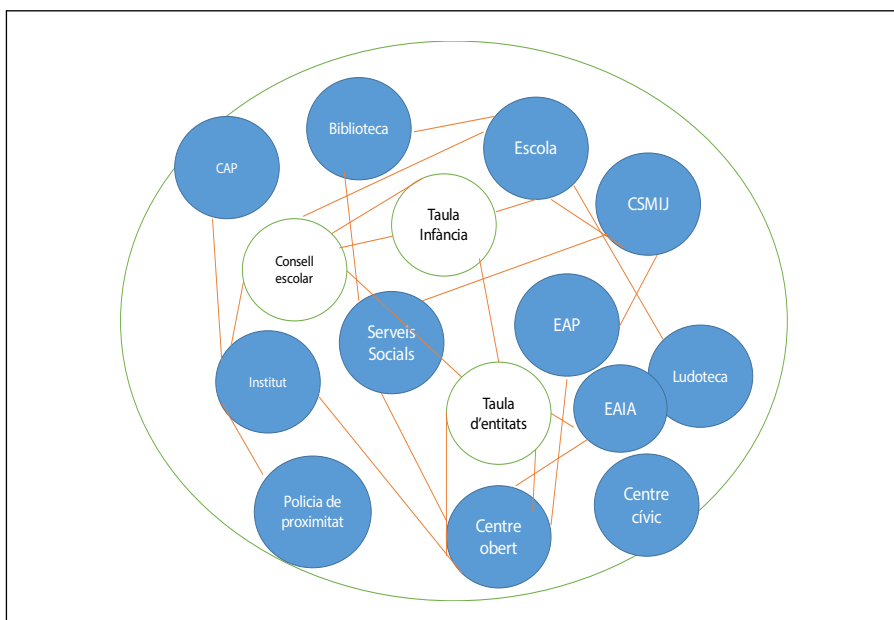

L'assessora o assessor LIC pregunta quin seria el pas següent, què caldria per anar avançant. Els docents parlaran de la necessitat de vincular els diferents agents educatius de la xarxa. Es presenta una segona imatge en què alguns d'aquests espais de relació, on podríem posar també un pla educatiu d'entorn, comencen a establir un sistema de relacions.

L'assessor o assessora LIC pregunta si encara podem avançar més en aquesta construcció de relacions comunitàries.

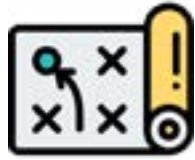
Es presenta una tercera imatge en què es poden apreciar dos canvis. El principal no és tant que tenim una xarxa de relacions ja constituïda i configurada en aquest intercanvi (una certa interdependència), sinó que s'ha creat un ecosistema més global en què tothom s'ha preguntat prèviament en què es necessita. Aquest diagrama ens explica que ja està avançada la construcció d'un ecosistema educatiu, en què cada agent de la xarxa intenta donar resposta a la pregunta clau: **"en què ens necessitem?"**. A partir d'aquesta pregunta inicial, la xarxa anirà fent-se altres preguntes: "què estem fent?", "com ho fem?", "qui ho fa?", "on ho fan?", "què podem fer plegats?", "quins objectius compartim?".

Conceptes clau:

- Treball comunitari en xarxa.
- Espais de relació
- Agents educatius.
- Lideratge horitzontal.
- Connexió d'espais educatius.

3

Miracle o planificació

Objectius:

- Preguntar-nos si l'èxit educatiu de l'alumnat d'origen estranger és un "miracle".
- Reflexionar sobre la dimensió col·lectiva de la interculturalitat.
- Pensar quins poden ser els factors educatius clau d'aquest "miracle".
- Reflexionar com els mitjans de comunicació poden arribar a ser amplificadors del prejudicis socials.

Preparació:

- A partir dels titulars i imatges de dos articles de diari:
"Miracle escolar a l'Hospitalet"
"El col·legi miracle que revoluciona l'educació a Espanya"

Posem en comú les nostres idees en clau intercultural. També hi podem incloure la lectura.

Font: Diari El Periódico de Catalunya

Conceptes clau:

- Detecció de prejudicis.
- Èxit educatiu.
- Alumnat d'origen estranger.
- Segregació escolar.
- Planificació.
- Participació de les famílies.
- Innovació metodològica.
- Alumnat al centre de l'aprenentatge.

4

L'arbre comunitari

Objectius:

- Reflexionar sobre la importància de l'actitud com a poder de transformació educativa.
- Evidenciar la necessitat de compartir objectius comuns.
- Sensibilitzar sobre la importància de la participació activa de l'alumnat en la vida escolar i comunitària.

Preparació:

L'assessora o assessor LIC comparteix el curtmetratge *The Tree*, que ens explica com l'actitud pot canviar la realitat. Davant d'un obstacle que crea enuig i impotència, perquè es mira des d'una perspectiva còmoda i individualista, només la mirada pura, nova i sense prejudicis d'un nen incitarà la resta a fer un canvi.

Possibles preguntes:

- Amb quin context educatiu comparàrieu el que ens explica aquest curtmetratge?
- Quina interpretació feu d'aquest curtmetratge?
- Quin tipus de lideratge exerceix el nen?
- A on diríeu que es dirigeix el nen?
- Cal tota la tribu?

Conceptes clau:

- Treball cooperatiu.
 - Lideratge comunitari.
 - Actitud.
 - Objectius clars.
 - Junts som més forts.
-

Àmbit 5. Identitats i múltiples pertinences

En aquest àmbit reflexionem de forma crítica sobre els processos de construcció i definició de les identitats culturals i la seva complexitat, amb l'objectiu de superar categories establertes o visions essencialistes sobre les identitats. Treballem, igualment, sobre els conceptes d'alteritat i interseccionalitat, per tal de contribuir a una perspectiva intercultural dinàmica, sòlida i rigorosa.

Conceptes

El reconeixement de les identitats més enllà de l'essencialisme cultural

L'essencialisme cultural limita l'anàlisi de la diversitat sociocultural. Aquest essencialisme s'estructura segons un eix dicotòmic basat en dos conceptes impermeables i estàtics: **persones autòctones / persones estrangeres**.

Segons aquesta visió, el conjunt d'identitats de les persones estrangeres es dissol i concentra en una única categoria: la identitat de les persones immigrades o estrangeres.

En canvi, en el cas de les persones autòctones, l'anàlisi en l'àmbit identitari recull una heterogeneïtat de visions que evidencia una realitat diversa. Es reconeixen diferents identitats més enllà d'una categoria rígida, i es consideren variables com la condició socioeconòmica, la diversitat territorial o el capital social i cultural.

L'ús crític de les categories autòcton/estranger

Tot i que l'alumnat de famílies d'origen estranger mostra una actitud més positiva, optimista i amb més aspiracions, segons alguns estudis els seus resultats acadèmics són inferiors en comparació amb l'alumnat autòcton. Per a una comprensió més profunda de les desigualtats educatives i del seu impacte en l'alumnat, la recerca i l'anàlisi metodològica utilitza sovint les categories *alumnes estrangers / autòctons*.

La necessitat d'utilitzar, en aquest sentit, aquestes categories comporta l'exigència d'interrogar-nos sobre els seus efectes en l'àmbit de les identitats culturals. Evitem contribuir o legitimar la permanència d'una visió homogènia de les diverses identitats de l'alumnat d'origen, segons l'estructura *alumnes autòcton / estranger*. **Considerem la diversitat en sentit ampli, sense identificar-la només amb l'origen cultural.** En tot cas, la realitat sempre és més complexa que les categories d'anàlisi.

Els conflictes poden o no tenir una base cultural

En un context de diversitat sociocultural, els conflictes no sempre tenen una base cultural. Un conflicte es produeix quan les parts implicades no poden resoldre per elles mateixes la situació de divergència i es troben emocionalment superades. En canvi, quan la situació problemàtica es pot resoldre per mitjà de la gestió emocional parlem de pseudoconflictes o problemes. Segons la seva naturalesa, podem classificar els conflictes de la manera següent:

- **Conflictes interns:** es donen dins de la mateixa persona. És important tenir present que tothom pot tenir conflictes d'aquesta naturalesa, independentment de la seva identitat cultural.
- **Conflictes interpersonals:** es donen entre dues persones diferents.
- **Conflictes intragrups:** es donen entre els membres d'un mateix grup de persones caracteritzat per paràmetres comuns.

- **Conflictes intergrupals:** es donen entre dos grups amb interessos, objectius, posicionaments o valors suposadament incompatibles.

Els conflictes sempre tenen un impacte en el procés de construcció identitària de les persones, però no necessàriament han de ser considerats com a conflictes interculturals. Poden estar relacionats amb la trajectòria o el bagatge de la persona, o en relacions de poder o jerarquia. Segons el catedràtic d'antropologia social Carlos Giménez, considerem un conflicte com a cultural quan compleix uns requisits mínims relacionats amb els aspectes identitàris propis de la relació entre persones amb orígens culturals diversos. En la seva anàlisi considerem aspectes molt variats: familiars, personals, de classe social, habitatge, comportament o llengua.¹⁶

Els conflictes culturals són susceptibles de ser abordats mitjançant la mediació intercultural, que el mateix autor defineix de la forma següent:

La mediació intercultural és una modalitat d'intervenció de terceres parts, en i sobre situacions socials de multiculturalitat significativa, orientada cap a la consecució del reconeixement de l'Altre i de l'apropament de les parts, la comunicació i la comprensió mútua, l'aprenentatge i el foment de la convivència, la regulació dels conflictes i l'adequació institucional, entre els actors socials o institucionals etnoculturalment diferenciats.¹⁷

Els processos d'aculturació

Els processos d'aculturació, entesos com a intercanvis entre persones amb diferents bagatges culturals, poden produir-se en situacions d'igualtat o en situacions de desigualtat. Segons aquest factor, es poden configurar dos tipus diferents de minoria:

- **Minoria voluntària:** es deriva d'un projecte migratori, individual o grupal, que persegueix una millora per a la persona, o bé pel contacte amb sectors empobrits de la població autòctona o d'altres minories culturals.
- **Minoria involuntària:** té lloc una situació de dominació per part de la societat majoritària, amb una lògica de desigualtat o opressió. Pot derivar en conflictes i tensions màximes amb les institucions o en l'aparició de *diferències culturals secundàries*.

El caràcter de la situació minoritària influeix en la construcció identitària, en termes d'harmonia, benestar, reconeixement, desig d'aprenentatge, intercanvi o processos de radicalització.

El catedràtic d'antropologia social Carles Feixa¹⁸ ha analitzat els factors que poden conduir a una crisi identitària en el context de les minories involuntàries, per exemple la resposta a l'adversitat, un suport insuficient per part de l'escola o de la família, la necessitat d'un nou lloc de trobada, la necessitat de reduir la percepció d'exclusió o la configuració d'una nova identitat cultural.

La perspectiva additiva de l'aculturació

La perspectiva additiva dels processos d'aculturació defensa i demostra que l'alumnat d'origen cultural divers necessita un doble arrelament:

- El suport de la família.
- La connexió a la cultura d'origen.

16. GIMÉNEZ ROMERO, C. "El servei de mediació social intercultural". *Quaderns d'Educació Social*, núm. 1, p. 91-98 (2002).

17. GIMÉNEZ ROMERO, C. "La naturaleza de la mediación intercultural". *Migraciones*, núm. 2, p. 125-160 (1997).

18. FEIXA, C.; PORZIO, L. "Los estudios sobre culturas juveniles en España (1960 - 2003)". *Revista de Estudios de Juventud*, núm. 64 (2004).

Aquesta perspectiva ens permet anar més enllà d'una visió descendent de l'aculturació, que obvia aquestes connexions necessàries i hi estableix divisions marcades entre l'alumne i la família, com ara:

- Els fills i filles s'adapten a l'entorn local, però les famílies no en són capaces.
- La família esdevé dependent dels fills davant la no comprensió del context cultural.
- La família cedeix autoritat als fills i filles.
- Les famílies no aprenen res i són els fills i filles qui els ho ensenyen tot.

La singularitat i multiplicitat de les identitats

Existeixen múltiples formes pròpies i familiars de construcció de les identitats, que superen les visions estàtiques i/o deficitàries del supòsit de pertànyer a una minoria cultural. Així ho evidencien els exemples següents que s'han recollit:

- "El pare em ve a buscar a l'escola" (el seu pare és del Marroc i fer-ho suposa un canvi de rols de gènere).
- "El pare va a comprar" (el seu pare és del Marroc i fer-ho suposa un canvi de rols de gènere).
- "No els vull fallar. La meva família vol el millor per a mi" (noia de 15 anys, la seva família és d'origen pakistanès).
- "M'he posat un mocador i ara sembla que de cop no sigui catalana o tingui una mena de problema amb la meva identitat" (noia de 15 anys, d'origen del Marroc).
- "Per seguir estudiant he demostrat que puc dur dues cultures dins meu" (noi, evidencia una confusió identitària inexistent).

La joventut com a denominador comú

Els joves d'origen cultural divers actuen segons els mateixos interessos que altres persones joves, que es poden manifestar en la militància política i social o en l'activisme en contra del racisme.

Aprentatges

Qüestionem el xoc de cultures

El politòleg Samuel P. Huntington va proposar el concepte de *xoc de cultures* o *xoc cultural*¹⁹. Aquest concepte predisposa a pensar en l'existència de dues cultures enfrontades, quan cada cultura engloba en si mateixa una diversitat i una multiplicitat. La idea del *xoc de cultures* implica la superioritat de la cultura dominant, quan s'ha d'atorgar el mateix valor a ambdues cultures: la d'acollida i la de pertinença. Aquest suposat xoc obvia que el conflicte és sovint un efecte de les relacions de poder vinculades a les jerarquies culturals i que les interaccions estan marcades per les relacions històriques de poder, tal com ha afirmat la sociòloga Avtar Brah.

Superem la dicotomia nosaltres/ells

Situar l'alumnat d'origen cultural divers en la categoria *ells*, a diferència de *nosaltres*, pot ser de vegades un hàbit de pensament i d'intervenció molt persistent. Fins i tot de vegades s'inclou en aquesta categoria els alumnes nascuts a Catalunya de famílies de procedència cultural diversa. Quan parlem de fer activitats per a *ells*, o d'incloure'ls a *ells*, perpetuem aquesta dicotomia.

19. HUNTINGTON, S. P. *El xoc de civilitzacions i el nou ordre mundial*. Barcelona: Edicions Proa, 2006.

En aquest sentit, l'ús del concepte de diversitat als centres educatius implica unes certes contradiccions i paradoxes. Aquesta problemàtica del concepte de diversitat en un sistema educatiu inclusiu ha estat identificada per la sociòloga Aina Tarabini en un doble vessant:²⁰

- La diversitat com a problema.
- La diversitat com a mite.

Fent aquests plantejaments es podrien qüestionar també conceptes com *discriminació positiva* o *dret a la diferència*. L'antropòleg Manuel Delgado critica, en aquest sentit, el concepte de *diferència cultural* com un principi discriminatori.²¹

L'alteritat pot constituir en si mateixa una necessitat identitària, d'afirmació personal. Però aquesta alteritat pot ser interpretada com una riquesa o amb connotacions negatives. Una actitud paternalista també podria reafirmar la superioritat del *nosaltres* sobre *ells*. Per tant, la clau resideix en una interpretació adequada de l'alteritat.

Aprenem del dinamisme canviant de les identitats

Les experiències, les relacions i els coneixements (entre d'altres factors) van transformant les identitats en un procés dinàmic i canviant.

Aquesta construcció de la identitat es pot bastir també en relació, contrast o comparació amb altres. En aquest sentit, és la diferència la que fonamentaria identitats, fet que pot resultar un concepte problemàtic en si mateix.

Igualment, s'han de considerar els conflictes generacionals i les noves formes culturals de significar-se que diferencien les generacions, per exemple:

- L'activisme polític i/o comunitari.
- Les diferències en la formació acadèmica.
- Les expressions artístiques.

Evitem categoritzar les identitats

Les identitats es construeixen en relació amb els altres, com a éssers socials que som. Es construeixen tant en **allò que tenim de comú** com en **allò que ens diferencia**. Però sovint posem l'accent en el que és comú que construeix la identitat i releguem a un segon terme les diferències. Hem de reconèixer el que hi ha de comú en l'altre, per poder aportar des de la singularitat. I hem de reconèixer l'altre en la seva singularitat, per poder construir en comú. Existeix, però, una tendència i una necessitat de categoritzar les identitats i reduir-les a etiquetes fixes i simplificadores.

Pensem en l'exemple de l'escriptor Amin Maalouf i les seves reflexions a partir del text *Les identitats que maten*,²² sobre el perill de reduir les identitats a una essència, fet que planteja suposar que tots som en el fons alguna cosa primitiva, un nucli dur que ens ha de definir i al qual estem lligats per sempre. Com si hi hagués alguna cosa en el fons de nosaltres que fos més genuïnament nosaltres, l'essència de les persones. Maalouf creu que la identitat és resultat de tot això que anem entreteixint i que s'ententeix en el nostre ésser: el que hem après, conegut, estimat i lluitat compta en la construcció de la nostra identitat. És important, doncs, acompanyar i endinsar-se en la complexitat, en l'amalgama d'experiències i sentiments de pertinença.

20. TARABINI, Aina. *L'escola no és per a tu: el rol dels centres educatius en l'abandonament escolar*. Fundació Jaume Bofill, 2017.

21. DELGADO, Manuel. "Cultura, maldita cultura". *El País* (edició digital), Madrid, 21 maig de 1998.

22. MAALOUF, A. *Les identitats que maten*. Barcelona: La Campana, 1999.

El fet que determinades identitats suposadament més complexes es considerin problemàtiques pot transformar la possibilitat de vincle i enriquiment en conflicte. Aquesta visió basada en la problemàtica pateix també l'impacte de la desigualtat estructural. Com hem vist anteriorment, el conflicte cultural és d'una gran complexitat i respon a una multiplicitat de factors: rebuig social, racisme, gènere, classe social o la trajectòria personal específica.

Igualment, cal reconèixer i acompanyar la reivindicació d'identitats mixtes sorgides de la pròpia vivència. Aquestes identitats mixtes, sigui quin sigui l'origen, inauguren un canvi generacional, especialment per als joves de famílies migrades.

Considerem la llengua com a eix d'identitat

La llengua és un aspecte essencial de la identitat i de la pertinença. Quan parlem del reconeixement de la diversitat, no parlem únicament del reconeixement d'altres orígens i altres trajectòries culturals. També hem de considerar com un conflicte o una realitat d'una societat determinada pot impactar negativament en les persones que no han viscut històricament aquest conflicte. Les dificultats que significa aprendre una llengua en un ecosistema de conflicte social, polític, històric respecte d'aquesta llengua, són diferents d'altres territoris on no existeix aquest conflicte. És un tema cabdal que cal abordar directament des de la perspectiva intercultural i construint conjuntament estratègies vàlides i resistents en la defensa de la llengua.

Establim vincles amb la diversitat de gènere i altres eixos d'identitat

El treball a l'aula sobre la diversitat de gènere contribueix a considerar la diversitat com un enriquiment.

Les identitats juvenils es mantenen en un estat de canvi permanent i es produeix una multiplicitat de respostes segons l'origen, gènere, classe o altres factors. Cal tenir en compte l'encreuament d'aquests eixos de la identitat en cada persona.

Aprofundim mitjançant la cartografia identitària i la seva interseccionalitat

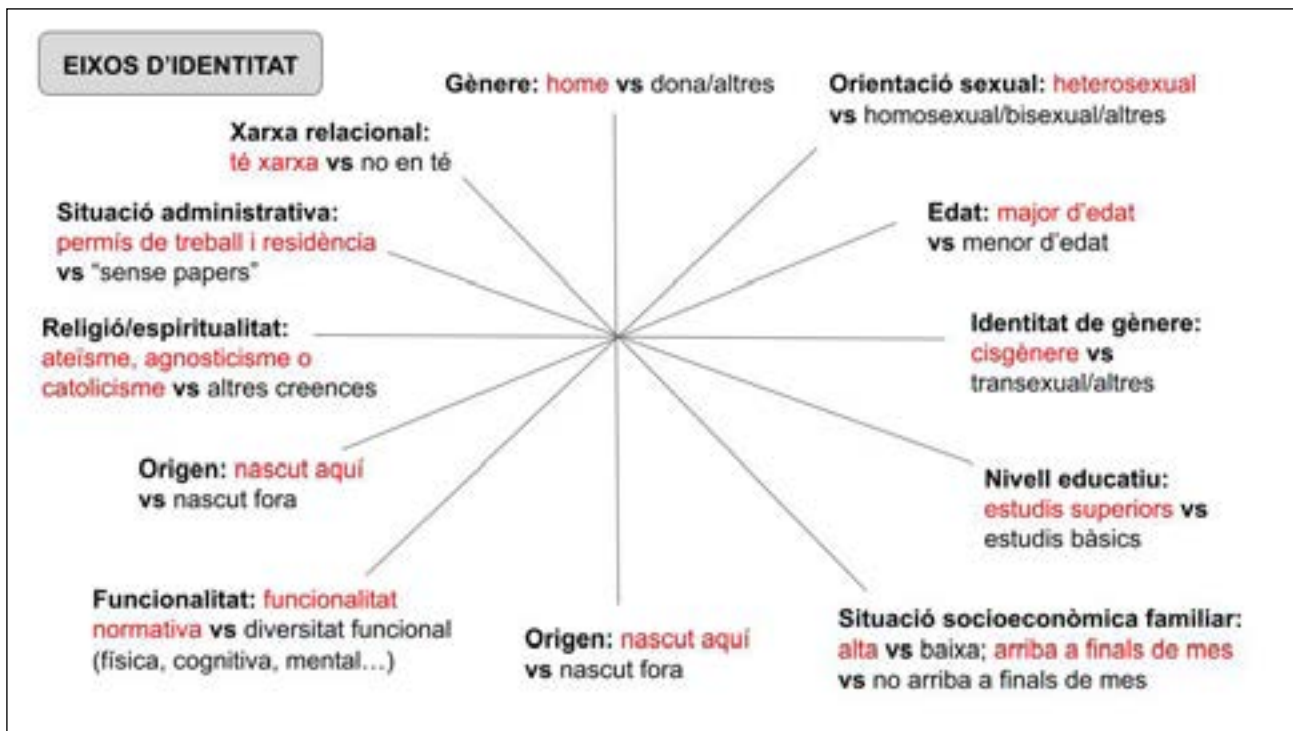
Identitats i relacions de poder

Els i les joves tenen identitats complexes que es construeixen a partir de múltiples aportacions, impactes i vivències emocionalment significatives. Podem parlar d'**identitats interseccionals**, que són fruit de la intersecció de múltiples eixos identitàris.

Una part significativa en la complexitat identitària està relacionada amb les **relacions de poder** a la societat i al centre educatiu. L'existència d'espais de privilegi i opressió pot convertir la diversitat en desigualtat. Molts joves amb trajectòries migratòries familiars analitzen les seves experiències de vida social en termes de privilegis i opressions o desigualtats. Percebem les discriminacions i desigualtats com derivades de les estructures polítiques, econòmiques, socials i culturals que les legitimen. Però obviem les situacions en què nosaltres mateixos podem actuar a partir d'una relació de poder.

La cartografia identitària

Alguns dels eixos de la identitat són permanents, altres són dinàmics i canviants, però sempre estan molt condicionats per la situació i el context. Alhora, tots aquests eixos de la identitat estan relacionats, entreteixits, entrecruats entre si.

Imatge: Cartografia identitària

La **cartografia identitària** s'utilitza com a eina d'anàlisi de les identitats i per entendre les relacions de poder que s'estableixen a la societat, tenint en compte una multiplicitat d'eixos d'identitat que interseccionen amb l'eix de l'origen cultural, ètnia o trajectòria migratòria.

Aquesta perspectiva interseccional va néixer als anys setanta en el col·lectiu de dones afroamericanes activistes (Combahee River Collective) i va ser conceptualitzada el 1989 per l'acadèmica Kimberlé Crenshaw. Aquest col·lectiu va observar que els eixos d'identitat que basaven la lluita contra la discriminació racial no s'ajustaven a la seva realitat, sinó que les exclouïen i invisibilitzaven obviant qüestions de gènere o d'ètnia.

La interseccionalitat és el marc teòric que analitza, amb complexitat i precisió, com els aspectes de la identitat social de les persones es combinen per crear diferents tipus de discriminació i privilegi, com ara el gènere, el sexe, la raça/racialització, la classe, l'estatus, la sexualitat, la religió, l'educació, el lloc de residència, la discapacitat, l'aspecte físic, l'alçada o altres.

La interseccionalitat identifica els avantatges i desavantatges que experimenten les persones degut a la combinació d'aquests factors o eixos, la qual determina una posició concreta dins la societat i un grau de vulnerabilitat davant les discriminacions o les opressions. Igualment identifica les persones que se situen socialment i culturalment en una posició de privilegi, fet que pot contribuir a la presa de consciència respecte a les desigualtats.

Recursos formatius

Lectures

APPIAH, K. A. *Las mentiras que nos unen. Repensar la identidad. Creencias, país, color, clase, cultura*. Barcelona: Taurus, 2019.

BRAH, A. *Cartografías de la diáspora. Identidades en cuestión*. Madrid: Traficantes de Sueños, 2014.

CARRASCO, S.; PAMIES, J. *Education and immigration in Spain: a critical literature review*. STEVENS, P.; DWORKIN, G. (ed.). *The Palgrave handbook of race and ethnic inequalities in education*. 2014.

DELGADO, M. "Cultura, maldita cultura". *El País* (edició digital), Madrid: 21 de maig de 1998.
https://elpais.com/diario/1998/05/21/catalunya/895712852_850215.html

FEIXA, C.; PORZIO, L. "Los estudios sobre culturas juveniles en España (1960-2003)". *Revista de Estudios de Juventud*, núm. 64 (2004).

PAMIES, J.; SÁNCHEZ, A.; CARRASCO, S. "(Des)vinculación escolar y procesos de acompañamiento en educación secundaria por clase y origen en un municipio de la región metropolitana de Barcelona". *Revista de Sociología de la Educación*, col. 13, núm. 4, 2020.

Recursos audiovisuals

"El nostre present i el futur que volem." Seminari (Re)Connectem. Joves i professionals en el nou context social. Espai de diàleg intercultural. Consell Comarcal del Maresme (vídeo), 2020.
<https://www.ccmaresme.cat/el-nostre-present-i-el-futur-que-volem-espai-joves/>

1

Preguntes per al meu claustre

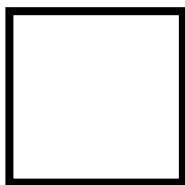
Objectius:

- Definir què entenem per identitat.
- Comprendre el concepte d'identitat de múltiples pertinences.
- Determinar quins són els elements fonamentals per a la construcció identitària dels nostres alumnes.

Preparació:

L'assessor o assessora LIC formula les preguntes següents al seu claustre:

- Amb quina d'aquestes dues figures identificaríeu el concepte d'identitat? Per què?

- Què deu voler dir això d'identitat de múltiples pertinences? Es pot ser de més d'un lloc a la vegada?
- Esteu d'acord amb aquesta afirmació? *L'alumnat d'origen estranger necessita comptar amb dues connexions: el suport de la família i la connexió a la cultura d'origen.*
- Quin paper té la llengua catalana en la construcció identitària dels infants i joves?
- Què en penseu, d'aquest comentari real d'una noia marroquina de 15 anys:
M'he posat un mocador i ara sembla que de cop no sigui catalana o tingui una mena de problema amb la meva identitat.
(Com a material complementari es pot visionar l'[entrevista a Sara Touri](#).)
- La identitat es construeix en comparació o en contrast amb l'altre o altra? Ets perquè no ets igual que l'altre o altra?

Conceptes clau:

- Identitat de múltiples pertinences.
 - Construcció identitària.
 - La llengua catalana com a eix d'identitat.
-

2

La meva identitat, un superpoder

Objectius:

- Reflexionar sobre els condicionants socials en la pròpia construcció identitària.
- Observar com els mitjans són els amplificadors dels estereotips socials.
- Comprendre la importància que té escoltar la pròpia "veu" identitària.
- Reflexionar sobre el valor de trencar els estereotips establerts i poder visibilitzar identitats que trenquen cànons i alhora són referent i guia per a la construcció identitària d'altres persones.

Preparació:

L'assessor o assessora LIC comparteix el vídeo de la xerrada TED d'America Ferrera.

Possibles preguntes:

- En quin context educatiu podríeu situar aquesta xerrada?
- America Ferrera es refereix a la seva identitat com un superpoder. Per què?
- Els estereotips estan associats a certes categories socioculturals i socioeconòmiques. Penseu que aquest fet pot alterar la relació i les expectatives d'alguns docents vers el seu alumnat?

Conceptes clau:

- Trencament d'estereotips.
- Construcció identitària.
- Identitat com a superpoder.
- Inspiració.
- Referent positiu.

3

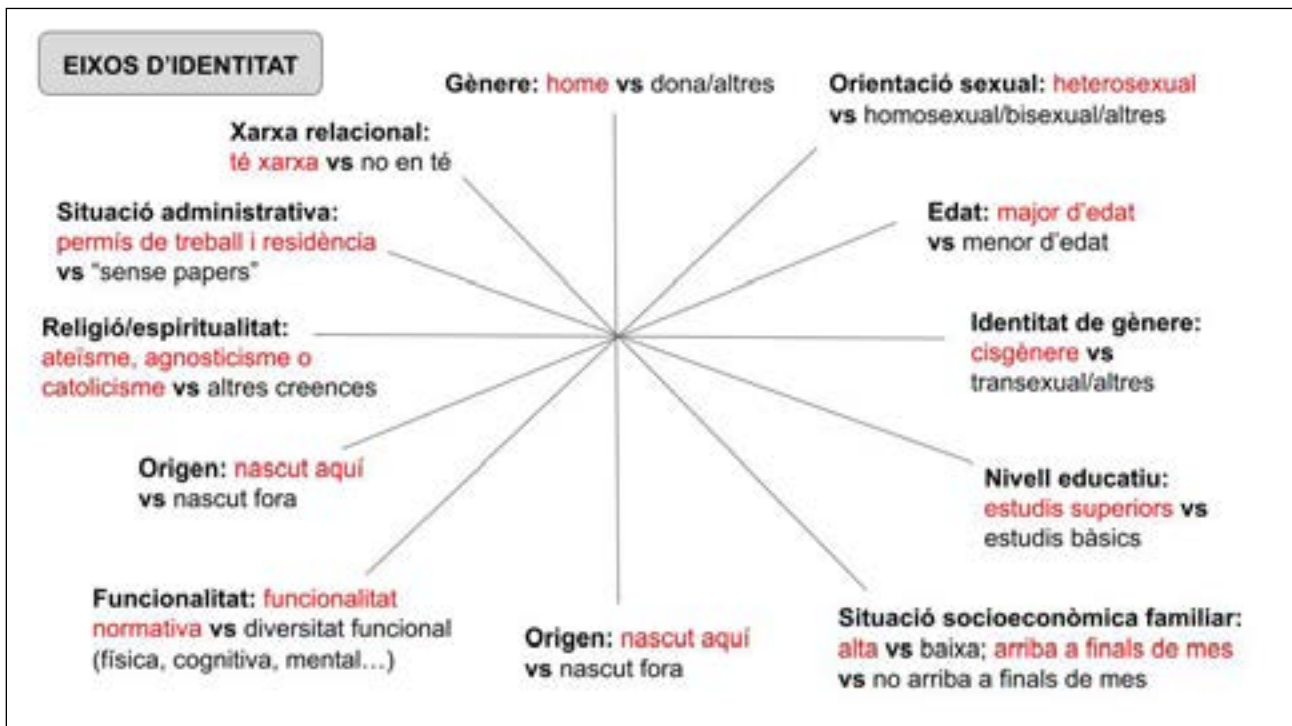
Cartografia identitària

Objectius:

- Reflexionar sobre les relacions de poder i com aquestes relacions es construeixen i mantenen a partir de privilegis i opressions en cada eix identitària.

Preparació

L'assessor comparteix aquesta cartografia. Però què és una cartografia?

La cartografia identitària s'utilitza com a eina d'anàlisi de les identitats i per entendre les relacions de poder que s'estableixen a la societat tenint en compte tot un ventall d'eixos d'identitat que interseccionen amb l'eix de l'origen cultural, ètnia, trajectòria migratòria, etc.

La interseccionalitat és aquest marc teòric per analitzar i entendre com els aspectes de la identitat social de les persones es combinen per crear diferents tipus de discriminació i privilegi, com ara el gènere, el sexe, la raça/racialització, la classe, l'estatus, la sexualitat, la religió, l'educació, el lloc de residència, la discapacitat, l'aspecte físic, l'alçada, etc.

Ara ja estem en disposició de fer la nostra pròpia cartografia identitària:

- Avancem en la construcció de la nostra cartografia analitzant eix per eix i **marcant un punt** en què considerem que som en cada eix. Si **en el centre es troba el punt de menys poder i en els extrems hi ha els punts de més poder dins la societat** pel que fa a un eix concret d'identitat, fem la reflexió "en aquest continuïum, on em situo jo?", "on em percebo, jo?". Per exemple, en l'eix de gènere, un home faria la reflexió i veuria que, respecte del ventall de la diversitat de gènere,

ell ocupa un lloc de privilegi a la societat. Com a dona, potser ens situaríem al punt zero del contínuum, al centre, que és el punt de menys poder, però sabem que això no és tan així perquè, si bé és cert que hem assolit drets com a dones, algunes quotes de poder social i tenim privilegis, encara hi ha altres persones el gènere de les quals les situa en una posició de més discriminació.

- No hi ha respostes correctes o equivocades en aquest exercici. Es tracta de fer la reflexió sobre les relacions de poder i com aquestes relacions es construeixen i mantenen a partir de privilegis i opressions en cada eix identitari, com incideixen en la nostra identitat i en la nostra capacitat de ser i estar en la societat.

Conceptes clau:

- Eixos d'identitat.
 - Relacions de poder.
 - Cartografia identitària.
 - Privilegis i opressions socials.
-

4

Món de colors

Objectius:

- Fer una aproximació als criteris que se segueixen per conformar grups socials.
- Constatar la tendència a discriminar aquells que són diferents.
- Treballar l'homogeneïtat i la diversitat en la formació de grups.

Preparació

Es tracta d'una dinàmica de grup molt útil per reflexionar sobre la composició dels equips seguint criteris d'homogeneïtat o d'heterogeneïtat.

Tots els participants es col·loquen d'esquena a una paret, tots tindran els ulls tancat i s'estan en silenci. A cadascun dels participants se li col·locarà un gomet al front de manera que no pugui veure quin color li ha tocat. Quan tots els participants tinguin gomet, els demanarem que obrin els ulls i els direm que tenen dos minuts per agrupar-se.

Caldrà deixar algú sense gomet o amb un color diferent a tots els altres.

- Cal fixar-se en qui condueix la gent cap als seus grups de diferents colors agafant-los i portant-los.
- Cal fixar-se en les expressions de la persona que té el gomet diferent als altres.
- Cal fixar-se en les persones que es deixen portar.
- Cal veure què fa la gent en començar el joc, quins són els primers que comencen a agrupar els altres.
- Cal fixar-se en com la gent tendeix a agrupar-se per colors.

Quan formem grups, tendim a fer-los de manera homogènia, agrupant-nos amb els amics o aquelles persones iguals a nosaltres, i moltes vegades, encara que de manera involuntària, a discriminar els que són diferents. Si ens agrupem amb els que són iguals i pensen igual, es produeix una homogeneïtat en els discursos que empobreix l'aprenentatge.

Conceptes clau:

- Cooperació.
 - Homogeneïtat en les agrupacions socials.
 - Diversitat.
 - Marginació.
 - Identitat.
-

Glossari

Aculturació: procés d'aprenentatge d'una cultura aliena.

Assimilació: postura de negació o no acceptació de la diversitat. Es pretén que les minories renunciïn als seus trets culturals característics i adoptin els trets culturals majoritaris com a propis.

Cultura: en primer lloc cal distingir dues accepcions bàsiques i diferenciades del terme:

- **Cultura** (distingim aquesta accepció amb l'ús de la majúscula inicial): conjunt de coneixements i facultats que posseïm i acumulem com a fruit de l'estudi i les lectures, dels viatges i l'experiència.
- **cultura** (en minúscula per distingir-la de l'anterior): segons el concepte antropològic, conjunt complex de formes de vida dels grups humans que inclou coneixements, creences, arts, lleis, morals, costums i altres capacitats i hàbits adquirits per l'ésser humà com a membre d'una societat. Es pot entendre com a mecanisme adaptatiu (que incorpora la totalitat d'eines, actes, pensaments i institucions per mitjà de les quals els pobles viuen i es perpetuen) però també com a sistema simbòlic (que esdevé el sistema de referència per interpretar el nostre entorn i per desenvolupar-nos).

Discriminació: significa donar un tracte diferenciat. La seva accepció més habitual té connotacions negatives (**discriminació negativa**), en tant que es refereix a un tracte desfavorable pel qual s'atorga un estatus d'inferioritat o d'exclusió dintre d'un grup a algun dels seus membres o a un altre grup, per la seva condició de "diferent". Les víctimes de la discriminació negativa solen ser minories o grups minoritzats que reben un tracte desfavorable per part del grup o cultura dominant. En la seva accepció positiva (**discriminació positiva**) es refereix a una protecció extraordinària i excepcional que es dona a un grup pel fet d'estar discriminat negativament, amb la intenció de compensar la desigualtat que li ocasiona aquesta discriminació. Només s'ha d'atorgar mentre persisteixi la discriminació negativa, amb la finalitat de pal·liar-ne les conseqüències (vegeu *acció positiva*).

Diversitat cultural: tot i que és un concepte que sovint s'utilitza per referir-se a la presència de col·lectius procedents d'altres països, estrictament fa referència a la presència de grups amb pautes i referents culturals diversos, encara que no siguin immigrants.

Ecosistema de l'aprenentatge: sistema de relacions que es donen en un territori on els diferents agents comunitaris estableixen aliances que, mitjançant un lideratge distribuït, fomenten l'aprenentatge de tots els agents implicats.

Equitat: distribució dels recursos i de les oportunitats per al ple desenvolupament de les potencialitats de cada persona en funció de les seves necessitats. Completa el concepte d'igualtat, en el sentit no només del reconeixement de l'igual valor en dignitat de totes les persones, sinó com a subjecte de drets i oportunitats reals (entronca així amb el concepte de justícia).

Estereotip: imatge inherent atribuïda a una categoria. En el prejudici, característiques (normalment negatives) atribuïdes a un grup i als individus que l'integren. La seva funció és justificar i racionalitzar la nostra conducta en relació amb una categoria determinada.

Ètnia: grup humà que comparteix una determinada tradició cultural i històrica, associat a un territori específic i amb un sentiment de pertinença. S'utilitza habitualment per referir-se només a determinats grups minoritaris, amb certes connotacions jerarquitzadores i estigmatitzadores (a ningú se li acut parlar dels catalans com una ètnia, per exemple).

Etnocentrisme: percepció, anàlisi i valoració dels grups aliens a partir dels propis valors i referents culturals. L'etnocentrisme implica una jerarquització social i, per tant, veure la resta de grups com a diferents i inferiors.

Glocal: allò que fa referència a factors tant globals com locals o reuneix característiques d'ambdues realitats.

Identitat de múltiples pertinences: condició segons la qual els individus poden arribar a disposar i a compartir conjunts de qualitats de similitud diversa basats en trets comuns de naturalesa diferent, sense que els uns estiguin per sobre dels altres a l'hora de definir la seva pròpia personalitat.

Qualsevol d'aquestes qualitats de similitud pot esdevenir vàlida perquè les persones es classifiquin a si mateixes o siguin classificades pels altres en categories socials diverses. La identitat múltiple té lloc en un context de globalització i d'accés a una creixent pluralitat de referents culturals i normatius molt diversos.

Igualtat: la igualtat en el si d'una societat exigeix la no-discriminació per cap concepte de cap persona ni de cap grup, ni de fet ni de dret. Un dels primers atributs de la Declaració Universal dels Drets Humans reconeix la igualtat en dignitat i drets de tots els éssers humans. No s'ha de confondre la igualtat amb l'igualitarisme: tot intent d'afrontar la diversitat a base d'homogeneïtzar-la a partir d'un model únic de comportament cultural impedeix de construir entre totes les persones una societat més justa, en no respectar-se la diversitat d'opcions.

Interculturalitat: perspectiva teòrica basada en els esforços encarats a construir un procés d'articulació entre elements de diferents grups culturals, en un tot harmònic que respecti el manteniment de les diferències i la legitimitat de cada cultura.

Metàfora de l'arbre: metàfora referida al model intercultural (la societat és un arbre, amb unes arrels i un tronc, que s'enriqueix per l'aportació d'empelts).

Migració: acció de migrar, d'anar d'un lloc a un altre. En demografia, es considera migració el canvi espacial significatiu fet per una població.

Multiculturalitat: situació de coexistència de diferents cultures o grups culturals (pluralisme cultural) i efectes espontanis d'aquesta coexistència. Perspectiva teòrica derivada.

Prejudici: sentiment desfavorable vers una persona que pertany a un grup, a causa d'aquesta pertinença, suposant que té les qualitats negatives atribuïdes al grup (amb indiferència dels fets que puguin contradir-ho).

Racisme: el **racisme clàssic (racisme biològic)** propugna la desigualtat de les races i, en conseqüència, legitima i justifica l'explotació d'unes per part d'altres, basant-se en arguments pretesament científics. El racisme biològic va quedar científicament invalidat després de la Segona Guerra Mundial en les quatre conferències mundials convocades per la UNESCO (entre 1950 i 1967), que va concloure que el concepte de raça biològica no es pot aplicar a l'espècie humana. La característica indispensable per aplicar-lo és que hi ha d'haver diferències genotípiques* (en el genoma) entre els diversos grups d'una mateixa espècie, i en el cas de l'espècie humana les úniques diferències que s'observen són fenotípiques. Posteriorment, el **racisme diferencialista** (també anomenat **racisme culturalista** o **neoracisme**) posa l'accent en les diferències culturals, i no tant en les biològiques, basant-se en els arguments del determinisme cultural.